

EXAMENSARBETE
Hösten 2006
Läroarutbildningen

Elevers attityder till moderna språk
Kul, användbart eller drygt?

Författare
Paula Agnevall
Helene Hettinger Olsson

Handledare
Joachim Liedtke

Elevers attityder till moderna språk

Abstract

Syftet med denna studie är att undersöka vad elever i grundskolan och gymnasiet tycker om moderna språk, för att förstå deras motivation att fortsätta eller inte med ämnet. Arbetet är relevant eftersom allt färre elever läser moderna språk i skolan, trots samhällets behov av personer som behärskar mer än ett främmande språk. Undersökningens metod är kvantitativ med kvalitativa inslag. Enkäter har delats ut till elever på en grundskola och ett gymnasium i en stad i södra Sverige. För att placera elevernas svar i ett större sammanhang har enkäterna kompletterats med intervjuer av skolpersonal. Samtliga svar har analyserats främst utifrån R. C Gardners motivationsteori.

Undersökningens resultat är positiva: majoriteten av eleverna som läser moderna språk tycker om ämnet och undervisningen. Det är dock många elever som väljer att inte läsa moderna språk av olika skäl. Vi har försökt att förstå vad det är som motiverar eleverna att läsa moderna språk eller att hoppa av, och har kommit fram till att deras motivation beror på en kombination av olika faktorer, varav språkundervisningen, samt elevernas valfrihet och självförtroende är determinerande.

Ämnesord: moderna språk, grundskolan, gymnasiet, attitydundersökning, integrativ motivation, instrumentell motivation, valfrihet, extern påverkan, språkundervisning, självförtroende.

INNEHÅLL

FÖRORD	5
1 INLEDNING	6
2 LITTERATUR OCH TEORI	8
2.1 ATTITYDER, MOTIVATION OCH ORIENTERING.....	8
2.2 INTEGRATIV OCH INSTRUMENTELL ORIENTERING.....	9
2.3 AKTUELL FORSKNING.....	10
2.4 DEN MÅNGFACETTERADE SPRÅKINLÄRNINGEN.....	13
3 URVAL	15
3.1 URVAL AV ELEVER PÅ GRUNDSKOLAN.....	15
3.2 URVAL AV ELEVER PÅ GYMNASIET.....	15
3.3 URVAL AV INTERVJUPERSONER.....	16
4 METOD OCH GENOMFÖRANDE	17
4.1 VAL AV METOD.....	17
4.2 ETISKA PRINCIPER.....	18
4.3 ENKÄTERNAS ORGANISATION OCH UPPLÄGG.....	18
4.4 INTERVJUERNAS ORGANISATION OCH UPPLÄGG.....	19
5 RESULTAT HÖGSTADIET	21
5.1 ELEVERNA SOM LÄSER MODERNA SPRÅK.....	21
5.1.1 <i>Varför läser eleverna ett modernt språk?</i>	22
5.1.2 <i>Vad tycker eleverna om sitt språkval?</i>	23
5.1.3 <i>Upplever eleverna att de lär sig ett annat lands kultur?</i>	24
5.1.4 <i>Är eleverna nöjda med språkundervisningen?</i>	24
5.1.5 <i>Vill eleverna fortsätta med sitt språkval på gymnasiet?</i>	24
5.2 ELEVERNA SOM INTE LÄSER MODERNA SPRÅK.....	25
5.2.1 <i>Varför väljer vissa elever att inte läsa ett modernt språk?</i>	25
5.3 INTERVJUER PÅ HÖGSTADIET.....	26
5.3.1 <i>Vad är din syn på elevernas inställning till moderna språk?</i>	26
5.3.2 <i>Vilka argument använder du för att övertyga eleverna att läsa ett modernt språk?</i>	26
5.3.3 <i>Hur kan ni som lärare påverka föräldrarna att se nyttan av att kunna ett extra språk? ...</i>	27
5.3.4 <i>Rektorns tankar om moderna språk på högstadiet</i>	27
6 RESULTAT GYMNASIET	28
6.1 ELEVERNA SOM LÄSER MODERNA SPRÅK.....	28
6.1.1 <i>Varför läser eleverna ett modernt språk?</i>	29
6.1.2 <i>Vad tycker eleverna om sitt språkval?</i>	30
6.1.3 <i>Upplever eleverna att de lär sig ett annat lands kultur?</i>	31
6.1.4 <i>Är eleverna nöjda med språkundervisningen?</i>	32
6.1.5 <i>Vill eleverna fortsätta med sitt språkval?</i>	32
6.2 ELEVERNA SOM INTE LÄSER MODERNA SPRÅK.....	33
6.2.1 <i>Varför väljer vissa elever att inte läsa ett modernt språk?</i>	33
6.3 INTERVJUER PÅ GYMNASIET.....	34
6.3.1 <i>Vad är, enligt dig, elevernas inställning till moderna språk?</i>	34
6.3.2 <i>Varför fortsätter, alternativt hoppar eleverna av, språkstudierna?</i>	35
6.3.3 <i>Vilka argument använder du för att övertyga eleverna att fortsätta?</i>	35
6.3.4 <i>Kompetensutveckling/IKT</i>	36
6.3.5 <i>Nya spår</i>	36
7 DISKUSSION	37
7.1 ELEVERNAS VALFRIHET.....	37
7.2 DEN EXTERNA PÅVERKAN.....	39
7.3 SKILLNADEN MELLAN HÖGSTADIET OCH GYMNASIET.....	39
7.4 ELEVERNAS BEGREPP KUL OCH ANVÄNDBART.....	41
7.5 SPRÅKUNDERVISNINGEN.....	43

7.6	ELEVERNAS SJÄLBILD OCH SJÄLVFÖRTROENDE	45
7.7	VÅR FRAMTIDA YRKESROLL	46
8	SAMMANFATTNING	47
	LITTERATURLISTA.....	49
	BILAGOR.....	50

Rösten blir djupare och härligare när man talar franska.

När man är seriös finns det seriösa lärare och tvärtom.

Det är segt men man lär sig.

(Elevkommentarer från våra enkäter)

Förord

Vi har båda bott en del av vårt liv utomlands (Paula har bott och gått i skolan i Frankrike och Helene i tysktalande Schweiz). För oss har ett extra språk gett insikt i hur ett annat land fungerar. Vi har fått och får fortfarande många nya vänner från andra länder. Vi har lärt oss om andra människors värderingar och kulturer, vilket har öppnat upp vårt perspektiv på världen. Vi ser gärna att elever också får chansen att upptäcka ett nytt språk och en ny kultur.

Men i skolans värld talas det ofta om att intresset för att läsa ett annat språk utöver engelska håller på att försvinna. Detta fick oss att undra vilken attityd skolungdomar har till moderna språk idag. För att finna svaret på vår fråga har vi gjort enkätundersökningar och intervjuer på ett gymnasium och ett högstadium i en större ort i södra Sverige. Eleverna fick svara på en enkät och språklärare, rektorer och studie- och yrkesvägledare intervjuades. Paula gjorde enkätundersökningen på gymnasiet, Helene på högstadiet och intervjuerna med den berörda personalen gjordes tillsammans.

Vi vill tacka alla elever som har deltagit och fyllt i våra enkäter utan att ifrågasätta varför de skulle göra detta. Även ett stort tack till språklärare, rektorer och studie- och yrkesvägledare som har ställt upp på intervju och förklarat verksamheten om hur språkval och språkundervisning fungerar i dagens skola. Till sist men inte minst vill vi tacka vår handledare Joachim Liedtke för hans tydliga och snabba svar på alla våra frågor.

1 Inledning

I dagens samhälle är det viktigt att kunna behärska flera språk men paradoxalt nog verkar moderna språk ofta vara lågt prioriterade i dagens skola, både av elever och personal. Med moderna språk menar vi de språk som eleverna läser i skolan förutom engelska, svenska och modersmål. Moderna språk avser till exempel tyska, franska och spanska. Det är den definitionen av moderna språk som kommer att användas genomgående i detta arbete. Enligt en undersökning som Skolverket har gjort 2003 har andelen elever som tycker att moderna språk är viktigt nästan halverats inom sex år: från 44 % år 1997 till 24 % år 2003 (*Attityder till skolan*, 2004). Moderna språks ställning verkar således avsevärt ha försämrats i elevernas ögon. Däremot anser åtta av tio elever att ämnena svenska och engelska är absolut nödvändiga eller mycket viktiga, vilket visar att det inte är språk i sig som förbises.

Syftet med vår undersökning är att undersöka vad eleverna på grundskolan och gymnasiet tänker om moderna språk, samt att förstå vad som motiverar dem att fortsätta att läsa ämnet eller inte. Vi vill ta reda på om resultaten från Skolverkets undersökning verkligen stämmer, genom att tillfråga elever på grundskolan samt gymnasiet. Det viktiga är att göra elevens röst hörd. Enligt styrdokumentet skall läraren utgå från elevens behov och erfarenheter (Utbildningsdepartementet, 1994) [Lpo 94, Lpf 94], eleven skall även ta ansvar för sin utbildning. I linje med styrdokumentet ökar undervisningens meningsfullhet genom att förstå hur eleverna tänker om ämnesval och undervisning.

Vår grundläggande problemformulering är den följande:

- Vad tycker eleverna på grundskola och på gymnasiet om moderna språk?
- Vad motiverar eleverna till att fortsätta läsa eller hoppa av ämnet moderna språk?

För att fördjupa vår kunskap om ämnet ämnar vi sätta elevernas svar i relation till vad lärare, rektorer och studie- och yrkesvägledare tänker, och även i relation till hur skolan hanterar moderna språk idag. Vi vill med andra ord se helheten, men tyngdpunkten ligger på elevernas åsikter om moderna språk.

Vår vetenskapliga utgångspunkt är R.C. Gardners motivationsteori. Gardner använder sig av begreppen *instrumental motivation* och *integrative motivation* (Ellis, 1994). Med *instrumental motivation* menar han att eleverna förstår att de har användning av det språk de lär sig och med *integrative motivation* menar han att eleven identifierar sig med språket. Vi kommer också att titta på andras forskares tolkningar av dessa begrepp. Eftersom vi ämnar studera elevernas olika upplevelser av att läsa ett modernt språk har vi valt att anamma ett fenomenografiskt synsätt. Det är vanligt att man väljer att utföra en kvalitativ undersökning när man

utgår från fenomenografisk forskning, för att förstå elevernas svar på djupet. Vi kommer emellertid att göra en kvantitativ undersökning, med hjälp av enkäter, för att bättre kunna jämföra svaren utifrån elevernas ålder, språkval, program för gymnasieeleverna, samt kön och modersmål. Enkätfrågorna kompletteras med följdfrågan ”varför” för att fånga elevernas spontana kommentarer och tillåta dem att svara på frågorna fullt ut.

Uppsatsens fortsatta upplägg börjar med en redovisning av litteratur med relevanta teorier och aktuell forskning. Därefter följer en beskrivning och en motivering av metod. Vi presenterar och analyserar sedan våra resultat. Studien avslutas med en diskussion och en sammanfattning.

2 Litteratur och teori

2.1 Attityder, motivation och orientering

Elevernas motivation för och attityder till inläringen av ett främmande språk är viktiga för en meningsfull språkundervisning. Men sambanden mellan attityder, motivation och inläring av ett främmande språk är långt ifrån självklara, vilket har skapat ett specifikt forskningsfält inom språkinläring som vi ämnar undersöka. Så som det påpekas i *I huvudet på en elev* (Tornberg m.fl., 2000), förväxlas ibland motivation med attityder. Vi börjar därför med att definiera de två begreppen.

En attityd är en inställning. Baker beskriver attityder som kognitiva (man kan reflektera över dem) och affektiva (man kan ha en känsla över dem), de varierar i styrka, de gör en person benägen att agera på ett visst sätt men innebär inte att personen kommer att agera följaktligen, personer utvecklar själva attityder och ärver dem inte, och slutligen förändras attityder inte ofta även om de kan göra det genom erfarenhet (Ellis, 1994). Den sista punkten är intressant att fundera över eftersom den innebär att en lärare visserligen kan påverka genom att ge eleverna en positiv upplevelse men att det är svårt att direkt ändra elevernas attityder. I slutändan är det eleven som själv bestämmer att ändra sin attityd.

Motivation är däremot viljan att göra någonting; motivation kan också vara negativ, vilket till exempel kan driva eleven till att vilja hoppa av språkstudier. Skehan (1989) sätter upp fyra olika hypoteser för att beskriva motivation: att eleven är intresserad av övningen som ska utföras, att eleven är framgångsrik i det han eller hon företar, att eleven tar med sig en viss befintlig motivation till inläringstillfället, och slutligen att man genom "morot- och piskan-metoden" skulle kunna påverka elevens motivation. Vad vi vill förstå i denna studie är elevernas motivation till att fortsätta språkstudierna eller inte, genom att fråga dem vad de tycker om moderna språk. Vi kommer därför att pendla mellan begreppen *attityd* och *motivation*.

Gibbs, Morgan och Taylor, i *Hur vi lär* (Marton m. fl., 1981), kritiserar begreppet *motivation* för de menar att det har använts på så många olika sätt att det har tappat sin mening. Dessutom tycker de att *motivation* inte beaktar elevens medvetna kontroll över lärandet och försätter eleven i en passiv roll. Emellertid nyanserar Gibbs, Morgan och Taylor sin kritik genom att visa att nyare forskning kring motivation involverar i större grad det personliga sammanhanget för att uppnå "en mer holistisk beskrivning av de studerandes motiv och avsikter" (Marton m.fl., 1981: 232). Författarna föredrar det mer aktiva begreppet *orientering* som är "de avsikter som tillsammans utgör det personliga sammanhanget för den enskildes students inläring" (ibid). Deras mål är inte att "typifiera studerande utan snarare att identifiera

och beskriva typer av orientering och visa på konsekvenser av dessa” (ibid). Det är också vårt mål i denna studie att urskilja olika typer av orientering och att inta ett holistiskt perspektiv på elevernas upplevelser av inläringen, men vi föredrar att se motivation som en aktiv drivkraft och väljer att använda detta begrepp hädanefter istället för orientering. Ett annat skäl är att motivation är det begrepp som ofta används i forskningen om inläring av främmande språk.

2.2 Integrativ och instrumentell orientering

Angående forskningen kring elevernas motivation för inläringen av ett främmande språk finner man ett ständigt återkommande namn: R.C. Gardner. Gardner, som är socialpsykolog, har genomfört omfattande forskning kring motivation för språkinläring. Från hans och Wallace Lamberts forskning härstammar begreppen *integrative motivation* och *instrumental motivation*. Det ska nämnas, för att återkomma till begreppen *motivation* och *orientation*, att Gardner och Lambert själva från början använde begreppet *integrative orientation* (1972), men att detta tolkades av flera forskare som *integrative motivation*. Detta har sedan blivit det vedertagna begreppet och det som vi kommer att använda oss av hädanefter.

Den instrumentella motivationen innefattar det praktiska värdet i att lära sig ett främmande språk. Språket ses som ett instrument, ett verktyg, som man kan ha användning för, till exempel för att söka jobb i framtiden. Den integrativa motivationen är svårare att avgränsa: Rod Ellis, i sin bok *Second Language Acquisition*, ställer frågan: ”What, then, is ‘*integrative motivation*’?” (1994: 509), och förklarar att svaret inte är helt tydligt eftersom Gardner själv har föreslagit olika definitioner i olika rapporter. Ulrika Thornberg menar att eleven som har en integrativ motivation vill ”bli accepterad på ett djupare sätt av människorna i målspråklandet, dvs. ett slags identifikation” (2000: 508). Hennes uppfattning sammanfaller med Lamberts definition: ”a sincere and personal interest in the people and culture represented by the other language group” (Lambert, 1974 citerad i Ellis, 1994: 509). Gardner menar att om instrumentell motivation har visat sig vara viktig för elevens goda resultat enbart i några studier, så har däremot integrativ motivation genomgående haft en positiv inverkan (Ellis, 1994). Senare forskning har dock visat att det är styrkan i motivation som är avgörande och inte inriktningen (Thorson m.fl., 2003).

Fler forskare har haft invändningar mot Gardners resultat, som till exempel Oller, Baca och Vigil (Ellis, 1994), som påstår att det enbart finns svaga samband mellan integrativ motivation och elevens skolresultat. Ellis visar också att motivation kanske inte alltid innebär att eleven lägger ner tillräckligt mycket arbete och närvaro i klassrummet för att bli framgångsrik i språkstudierna. Han nämner också en studie utförd av Clément som indikerar att elevernas

självförtroende är det viktigaste för att kunna prata målspråket (Ellis, 1994: 513). Det finns alltså fler faktorer än motivation som bidrar till elevens resultat. Vissa forskare har också undrat över orsak eller verkan. Gardner menar att motivation är främst en orsak för en lyckad inläring, medan Strong visar att framgången i att tala ett språk är det som uppmuntrar eleven att lära sig mer (Ellis, 1994: 515). Det verkar dock sannolikt, såsom Ellis uttrycker det (1994: 515), att sambandet mellan motivation och framgång är interaktivt: det ena leder till det andra, åt båda hållen.

Ytterligare en aspekt av Gardners studier är att de undersöker engelsktalande studenters motivation för att lära sig franska i Kanada. Eftersom eleverna lätt kan komma i kontakt med *native speakers*, blir det här relevant att prata om integrativ motivation. Det är en stor skillnad med vad som händer med undervisningen i moderna språk i Sverige där eleverna oftast har få möjligheter att prata med personer från Frankrike, Tyskland eller Spanien. Man kan jämföra med engelskan som eleverna, även om de inte pratar med en australiensare eller en amerikan, ständigt kommer i kontakt med, genom media och fritidsintressen. Engelska har blivit en del av svensk kultur och vissa elever anser även att engelska är ett viktigare ämne än svenska (*Attityder till skolan*, 2004).

Instrumentell och integrativ motivation kan också vara svåra att åtskilja. Till exempel, när eleverna vill lära sig språket för att de kan ha nytta av det när de reser, är båda begreppen blandade: eleverna ser språket som ett praktiskt verktyg men också som ett sätt att smälta in i ett främmande land. Ansatsen mot språket, som definierar den integrativa motivationen, förenas med nyttan av att kunna språket, vilket förstärker elevens motivation i sin helhet.

2.3 Aktuell forskning

Lika viktigt som att vara tydliga med vad vi vill undersöka är vad vi *inte* kommer att utforska. Zoltan Dörnyei, i *The Psychology of the Language Learner* (2005), går på ett tydligt sätt igenom de olika inriktningarna på aktuell forskning om språkinläring. Han visar att det finns två huvudspår: lingvisternas och sociologernas. Lingvisterna är intresserade av hur språkinläringen går till medan sociologerna vill undersöka hur olika typer av motivation påverkar elevernas resultat, samt vad som utmärker eleverna som väljer att studera ett främmande språk. Det är det senaste som intresserar oss här: vi vill förstå vad som får eleverna att läsa eller inte läsa ett främmande språk, beroende av språkval, årskurs, gymnasieprogram, och till en viss del kön och modersmål. Vi kommer dock inte att diskutera betyg och resultat eller vilken insats eleverna lägger ner på att lära sig språket.

I Sverige kan man också hitta indelningen mellan den lingvistiska och den sociologiska inriktningen. I det unika projektet STRIMS (**S**trategier vid **i**nlärning av **m**oderna **s**pråk), undersöker Inger Bergström, Ulla Håkanson, Ulrika Tornberg och Martin Öman elevernas strategier (Tornberg m.fl., 2000), samt hur eleverna reflekterar över språkundervisningen, men tyngdpunkten ligger främst på hur inlärningen i klassrummet går till (lingvistisk inriktning). Inom ramen för STRIMS fick vissa elever svara på enkäter eller intervjuer som var inriktade på deras attityder och motivation. Resultaten visar att eleverna generellt tror att de kommer att ha användning av språket, men att de inte riktigt vet hur de ska gå till väga för att lära sig det, vilket projektet sedan fokuserar på. Författarna visar även att motivation hänger ihop med framgång; när eleven halkar efter blir det svårt att hitta motivationen. Efter att ha sammanställt svaren till enkäten som fokuserade på elevernas motivation, ställer sig dock Ulrika Tornberg tveksam till om ”arten av motivation skulle kunna gälla som prognos för hur elever kommer att lyckas i sina studier” (Tornberg m. fl., 2000: 30). Hon tar istället upp värdet av att aktivt använda språket i och speciellt utanför klassrummet. Författarna av *I huvudet på en elev* menar sammanfattningsvis att det krävs mer än en positiv attityd och en långsiktig motivation för att hålla elevernas intresse vid liv i klassrummet. Det är läraren som har ansvaret att ”sätta färg på lektionerna, skapa en stimulerande atmosfär och en lockande och spännande språkmiljö” (ibid). Även om det stämmer att läraren har en väsentlig roll, känner vi dock att det är nödvändigt att förstå elevernas utgångspunkt, deras attityder till moderna språk, vilket också är syftet med denna studie.

Myndigheten för skolutveckling har för skolverket genomfört en *Attitydundersökning om språkstudier i grundskola och gymnasieskola* (2003), som följer en mer sociologisk inriktning. Den är ett viktigt komplement till vår studie eftersom den i mångt och mycket presenterar liknande frågeställningar:

- Varför väljer elever i grundskolan att läsa/inte läsa ett modernt språk?
- Varför väljer allt färre elever att läsa tyska och allt fler elever att läsa spanska?
- Hur utnyttjar elever sin valfrihet i gymnasieskolan?
- Vilka konsekvenser får valfriheten?
- Varför väljer/väljer inte elever att fortsätta med sina studier i tyska, franska eller spanska i gymnasieskolan?
- Vad kännetecknar en god språkundervisning?

(Myndigheten för skolutveckling, 2003)

Undersökningen tar upp vikten av motivation för att påbörja, samt fortsätta språkstudier eller ej. Men den berör även en annan faktor som är intressant i svensk skola idag: valfriheten.

Sambandet mellan valfrihet och motivation är intressant och någonting vi kommer att undersöka längre fram.

Skolverkets undersökning är omfattande och har för mål att förstå varför intresset för moderna språk har minskat. Elever, föräldrar, lärare och beslutsfattare i flera svenska städer har intervjuats. Man har valt att intervjua elever som är genomsnittligt eller mycket verbala, vilket kan ifrågasättas eftersom dessa elever förmodligen är extroverta och upplever språkinläringen på ett visst sätt. Skehan (1989) menar till exempel att utåtriktade elever troligtvis deltar mer i undervisningen och är bättre på att kommunicera på målspråket. Emellertid är Skolverkets undersökning läsvärd. Den visar att elevernas målsättningar krockar med lärarnas: eleverna vill lära sig språket för att göra sig förstådda medan lärarna betonar arbetsinsatsen som krävs för att lära sig ett språk. När språken jämförs, finner man att spanska är populärt för det associeras med sol, värme och semester, tyska upplevs ofta som fult och enformigt och franska som svårt och snobbigt, men de elever som har valt franska tycker att det är vackert och attraheras av fransk kultur (Myndigheten för skolutveckling, 2003). Spanska kan alltså bli ett negativt val, det enda som kvarstår efter att eleven har valt bort tyska eller franska. Angående avhopp, nämner man följande skäl:

- elevernas och lärarnas olika uppfattningar om vad som krävs
- eleverna känner att de inte hänger med
- eleverna upplever att engelska räcker
- eleverna på högstadiet vet att de kan gå över till engelsk förstärkning om de saknar motivationen att fortsätta läsa ett modernt språk
- föräldrarna har låga förväntningar

När det gäller gymnasiet, ifrågasätter beslutsfattare, lärare och föräldrar att moderna språk är obligatoriska i mindre utsträckning än förut och att språk ger lika många eller lika få poäng som andra individuella val. Detta kommer dock troligtvis att förändras om meritpoäng införs för språk inför antagningen till högskolan. Med meritpoäng menar man att eleverna får ett extra poäng om de har läst moderna språk ett steg över det som krävs av det valda programmet på högskolan.

Det finns ytterligare en intressant rapport från 2003 som undersöker gymnasieelevers uppfattningar om moderna språk: det är *Språklig enfald eller mångfald* som har framställts av Staffan Thorson, Marianne Molander Beyer och Sigrid Dentler för Göteborgs universitet (2003). Rapporten är kvantitativ med kvalitativa inslag och baserar sina resultat på svaren från 581 gymnasieelever (natur- och samhällsvetarprogrammen i åk 2) samt 65 lärare från skolor som befinner sig i Göteborgs centrum och utkant. Göteborgsstudien presenterar R.C. Gard-

ners teorier och dess frågeställningar liknar våra, det vill säga: ”i vilken utsträckning läser eleverna moderna språk, varför väljs moderna språk bort och vilka attityder till språk/språkstudier har elever och lärare i gymnasieskolan?” (Thorson m.fl., 2003: 7). Dock skiljer sig Göteborgsstudien från vår studie genom att den begränsar sig till gymnasieskolan och att den fokuserar mer på elevernas avhopp från moderna språk. Göteborgsstudien visar att dagens situation är alarmerande på grund av att elever i stor utsträckning väljer bort språk (endast 30 % av eleverna uppnår steg 4)¹ (Thorson m.fl., 2003). Eftersom det finns vissa likheter mellan vår studie och Göteborgsstudien kommer vi att senare jämföra och diskutera resultaten.

2.4 Den mångfacetterade språkinlärningen

Det är många olika faktorer som samspelar och påverkar elevernas språkinlärning. Skehan gör följande sammanställning av faktorer:

- Det sociala sammanhanget (attityder till och kontakter med målspråket)
- Undervisningen (antal elever i klassen, läroböcker, metod, tydlighet, struktur, mål, rytm, individualisering, resurser, lärarens respons)
- Möjligheten att använda språket i klassrummet och utanför klassrummet
- Elevens *individual differences* (intelligens, läggning för språk, motivation, attityd, personlighet, inlärningsstil)

(Skehan, 1989: 120)

Till listan skulle vi vilja lägga till skolans resurser och inställning till språk, samt elevernas möjlighet att välja moderna språk, eftersom elevernas inställning och inläring påverkas av allt som finns i deras omgivning, i linje med Vygotskijs socio-kulturella perspektiv (Säljö, 2005). Ålder är ännu en parameter som kan påverka språkinlärningen. Även om de flesta forskare delar uppfattningen att åldern är betydelsefull, går åsikterna isär om hur elevernas ålder påverkar deras förmåga att lära sig ett nytt språk (Ellis, 1994). Tidigare forskning verkar dock mer ha koncentrerat sig på elevens uppnådda resultat beroende på åldern, än på samspelet mellan ålder och motivation.

Vi kommer inte utförligt att analysera samtliga hitillsnämnda faktorer, eftersom det väsentliga för oss är att utgå från elevernas upplevelse av moderna språk för att se vad de prioriterar. Det är dock viktigt att sätta in språkinlärningen i sitt sammanhang för att få en helhetsbild.

¹ Steg 4 motsvarar slutet av åk 2 på gymnasiet, ifall eleverna har fortsatt att läsa språket som de har påbörjat på grundskolan

Vi har sett att elevernas uppfattning om moderna språk skiljer sig från lärarnas uppfattning. Mellan olika elever finns det också skillnader, *individual differences*, som Skeeihan kallar dem (1989). Olika elever upplever samma sak på olika sätt, eftersom de utgår från olika perspektiv och erfarenheter. Detta är grunden för fenomenografin, som studerar hur vi upplever fenomen på olika sätt. Att lära sig någonting, menar Mona Holmqvist, är att ”erfara omvärlden på ett nytt sätt” (2000: 15), ”att skifta perspektiv” (2006: 12). Detta är självklart giltigt för alla ämnen i skolan, men vi uppfattar ändå att det gäller speciellt för språk, eftersom att lära sig ett språk är så mycket mer än bara lära sig grammatik eller en uppsättning ord, det är att anamma en annan kultur, ett annat sätt att se på världen:

The learning of a foreign language involves far more than simply learning skills, or a system of rules, or a grammar; it involves an alteration in self-image, the adoption of new social behaviors and ways of being, and therefore has a significant impact on the social nature of the learner. (Williams, 1994: 77).

Zoltan Dörnyei, delar uppfattningen att språkinläring utmanar elevens självbild, och utgår från Gardners teorier för att skapa vad han kallar *the L2 Motivational Self System* (2005: 105). *L2* står för *language 2* eller *främmande språk*. Det är ett intressant begrepp som knyter an till mycket av det vi har presenterat hittills. För Dörnyei har motivation tre dimensioner: *the Ideal L2 Self* som är den talare av målspråket vi skulle vilja vara, *the Ought-to L2 Self* som är den talare av språket som vi tror vi borde vara, och slutligen *the L2 Learning Experience* som är kopplat till inlärningsmiljön och erfarenheten av själva undervisningen (2005: 105-106). Dörnyei ser själv ett starkt samband mellan dessa koncept och Gardners uppdelning mellan integrativ motivation, instrumentell motivation och attityder till inläringen. Det som är intressant med begreppet *Ideal L2 Self* är att det inte bara innefattar elevens känsla för språket utan också elevens tro på sig själv att behärska språket. Som vi tidigare har sett har Clément visat att elevens inlärningsförmåga stärks av ett gott självförtroende (Ellis, 1994), vilket bekräftas av Dörnyeis motivationsteori. Även Gardner har intresserat sig för elevernas självförtroende genom att undersöka elevernas oro i klassrummet (ibid). Eftersom inläringen av ett nytt språk utmanar elevens självbild är det förklarligt att en viss oro kan uppstå som hämmar självförtroendet. Att begränsa elevernas oro är en förutsättning för att främja språkinläringen och öka deras motivation.

3 Urval

Vi har valt att göra enkätundersökningar på ett högstadium och ett gymnasium, med liknande frågor på båda skolorna, för att kunna jämföra elevernas attityder och motivation mellan olika åldrar och skolsystem. Totalt har 307 elever tillfrågats.

3.1 Urval av elever på grundskolan

För våra enkätundersökningar på grundskolan har vi valt ett större kommunalt högstadium som har ett stort upptagningsområde för att därmed fånga upp alla kategorier av elever med tanke på både social och etnisk bakgrund. På skolan vi valde kan eleverna läsa tyska, franska och spanska. Eftersom spanskan är ett relativt nytt språkval så har ingen i årskurs 9 haft möjligheten att läsa spanska som ett B-språk. Spanskan har funnits som ett möjligt C-språkval, så därför har enbart några få elever i årskurs 9 läst spanska. Sammanlagt har 135 elever svarat på enkäten: 68 flickor och 67 pojkar. Vi har valt att låta två klasser per årskurs svara på enkäten för att få ett brett och representativt underlag. Eleverna kommer från två olika arbetslag med olika upptagningsområden och olika språklärare. Enkäten genomfördes under en svensklektion, då alla elever i klassen var samlade, även de elever som inte läser ett modernt språk. Vi kunde på detta vis ta reda på hur stor andel av eleverna som väljer bort ett modernt språk, samt när och varför de gjorde detta.

En grupp elever som vi tyvärr inte får med i undersökningen är eleverna som läser svenska 2 (invandrarelever). Eftersom dessa elever har bristande kunskaper i svenska och engelska deltar de inte i ordinarie språkundervisning (svenska och engelska). De läser oftast inte heller något modernt språk.

3.2 Urval av elever på gymnasiet

Även för enkäterna på gymnasiet valde vi en kommunal skola med ett stort upptagningsområde. Sammanlagt har 174 gymnasieelever svarat på enkäten, varav 90 flickor och 84 pojkar. Eleverna som läser ett språk utöver engelska kan välja mellan franska, spanska, tyska, italienska, ryska samt teckenspråk. Egentligen är det två gymnasieskolor som är sammanslagna, med samhällsvetenskapsprogrammet (SP) på den ena enheten och naturvetenskapsprogrammet (NV) på den andra. Vi riktade in oss på dessa två program eftersom det är de två nationella programmen där moderna språk är obligatoriska under det första läsåret; på samhällsvetenskapsprogrammet är det även obligatoriskt i två år eftersom 200 poäng moderna språk krävs. Vi tillfrågade även här två klasser från vardera program och från varje årskurs, förutom åk 1, för att få ett brett underlag. Genom att välja bort eleverna i årskurs 1 fokuserar vi eleverna

som verkligen har valt att fortsätta med att läsa ett modernt språk. Förvisso får vi då med SP i årskurs 2 där moderna språk fortfarande är obligatoriskt, men detta ger oss möjligheten att, i samma ålderskategori, kontrastera svaren från eleverna som har valt respektive inte valt att läsa moderna språk. Även på gymnasiet delades enkäterna ut i helklass för att inkludera alla elever.

3.3 Urval av intervjupersoner

Vi valde att intervjua fyra språklärare på högstadiet och fem språklärare på gymnasiet, som representerar tyska, spanska, franska och även engelska, eftersom lärarna ofta kombinerar engelska med ett annat språk. Språklärarnas syn på elevernas attityder till moderna språk är av stort intresse för oss. Orsaken är att vi vill ta reda på om lärarnas uppfattning om moderna språk stämmer överens med elevernas.

Tre rektorer intervjuades också, en rektor på högstadiet och en rektor per gymnasieprogram, för att förstå deras syn på moderna språk, samt skolans verksamhet runt språkval och språkundervisning.

Vi intervjuade även tre studie- och yrkesvägledare, en på högstadiet och en per gymnasieprogram, för att få en inblick i hur eleverna väljer och ifall studie- och yrkesvägledarna försöker påverka eleverna i de val de gör.

4 Metod och genomförande

4.1 Val av metod

Vi har valt att utgå från en surveyundersökning, vars syfte är kartlägga attityder och hitta mönster, samt jämföra elevernas svar utifrån olika variabler (Stukát, 2005). Variablerna i detta arbete är: elevernas årskurs, de olika skolorna (gymnasiet/högstadiet) språkval, gymnasieprogram och i mindre utsträckning kön och modersmål. Metoden är kvantitativ i grunden. Enkäterna vänder sig till en större men begränsad grupp av elever från högstadiet och gymnasiet (enkäterna finns som bilaga 1 och 2).

Attitydundersökningar är ofta kvantitativa, som till exempel opinionsundersökningar, men det är intressant att notera att inom pedagogisk forskning, och speciellt inom fenomenografin, verkar kvantitativa undersökningar snarare vara ett undantag (Stukát, 2005: 33). Ett av skälen är förmodligen att omfattande intervjuer anses ge en djupare insikt i hur eleverna upplever sin inlärningssituation. I den kvalitativa undersökningen från Myndigheten för skolutveckling (2003) har man till exempel använt djupintervjuer, parintervjuer, gruppdiskussioner, med mera. Det finns dock forskare som väljer att genomföra omfattande kvantitativ forskning, som Gardner till exempel.

Vi har valt en kvantitativ undersökningsmetod därför att vi vill uppnå en bred överblick av elevernas åsikter. Vi vill kunna kvantifiera och jämföra mellan variabler, samt om möjligt hitta mönster. Man kan invända att en enkätundersökning endast ger en ytlig bild av elevernas attityder (Stukát, 2005: 31), samt att man inte vet om eleverna förstår frågorna eller är uppriktiga i sina svar. Denna kritik är värd att bemöta: för det första, är all bra kvantitativ forskning även kvalitativ eftersom svaren inte enbart ska beskrivas men också analyseras och tolkas, vilket leder till en djupare analys. För det andra stämmer det att frågorna bör vara konstruerade så att eleverna förstår dem, det är viktigt för enkätens validitet (giltighet). För det tredje, angående uppriktigheten, menar Skehan att eleverna kan ha en tendens att svara på frågor om motivation enligt den bild som de vill ge av sig själva (Skehan, 1989). Detta är en dock en risk som även kan finnas under intervjuer.

För att undvika de problem som en kvantitativ undersökning kan innebära (ytlighet, empiri) kompletterade vi vår undersökning på olika sätt. Vi lade in möjligheten för eleverna att motivera deras svar genom att genomgående lägga in följdfrågan *varför*. Det är då möjligt att inte mäta enbart *vad* och *hur* men också att synliggöra orsaker, som kan vara svåra att fånga i surveyundersökningar. Vi kontrollerar dessutom elevernas förståelse av frågorna och undviker för snäva svar. Med frågan *varför* fångar vi in elevernas spontana kommentarer och tillå-

ter dem att lägga till vad de tycker saknas i frågeställningen. Det bör också nämnas att vår studie inte är renodlat kvantitativ eftersom vi har kompletterat den med intervjuer av lärare, rektorer och studievägledare på skolorna. Syftet med intervjuerna är att sätta in elevernas svar i ett sammanhang. Stukát visar att den senaste utvecklingen inom forskningsmetodik är att kombinera det kvantitativa och det kvalitativa synsättet, istället för att ställa dem mot varandra, för att på så sätt ”erhålla mer giltiga forskningsresultat och mer realistiska tolkningar” (2005: 34).

Undersökningen har varit en process under vilken vi har pendlat mellan ett induktivt och ett deduktivt tillvägagångssätt. Vårt främsta mål är att utforska verkligheten för att sedan anknyta den till relevanta teorier. Självklart finns det alltid förbättringsområden, och saker som skulle kunna utvecklas. Även om undersökningen i botten är kvantitativ, med ett relativt stort underlag, skulle man kunna komplettera den med ytterligare ett par skolor, en grundskola och ett gymnasium. Man skulle också kunna ställa flera likartade frågor för att öka enkätens reliabilitet (tillförlitlighet), samt mer detaljerade frågor om vilka språk, i plural, som eleverna har läst innan de hoppade av. Men i stort sett har enkäternas upplägg varit givande. Speciellt intressanta har elevens kommentarer varit.

4.2 Etiska principer

Vi har under arbetets gång haft Vetenskapsrådets etiska principer i åtanke och försäkrat oss om att vår undersökning uppfyller informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet, samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002). Vi valde att inte ta upp elevernas sociala bakgrund i enkätfrågorna, som till exempel var de bor och vad deras föräldrar har för yrke, eftersom vi ville undvika etiskt känsliga frågor. Samtycke från föräldrarna behövde därmed inte inhämtas (samtyckeskravet). Vi var dessutom noga med att precisera att undersökningen var frivillig och anonym (konfidentialitetskravet). Inför intervjuer och enkäter informerades även elever och skolpersonal om undersökningens syfte (informationskravet) och ramar (nyttjandekravet).

4.3 Enkäternas organisation och upplägg

Enkäterna genomfördes i samband med vår praktik i mitten av höstterminen 2006, när vi fått en bra relation med personalen som kunde hjälpa oss. Vid denna tidpunkt hade eleverna dels hunnit komma in i sitt språk, dels inte börjat känna av skoltröttheten som oftast kommer i slutet av en termin. Vi hade gärna ställt samma frågor vid ett annat tillfälle för att öka undersökningens reliabilitet, men tid till detta fanns inte. Enkäterna, som är anonyma, tog enbart ungefär 5 minuter för eleverna att besvara. Vi begränsade enkäternas omfång för att vi ville att

eleverna skulle svara så sanningsenligt som möjligt utan att tappa koncentrationen och tröttna på att svara på frågorna.

Båda enkäterna, den för högstadiet och den för gymnasiet, inleds med frågor som ger information om årskurs, kön, modersmål, samt språkval. Efter faktafrågorna följer två olika uppsättningar med frågor beroende på om eleven läser ett modernt språk eller ej. På vissa frågor kunde eleverna välja mellan olika angivna alternativ i form av påståenden, men också ange ett annat skäl. Efter flervalsfrågorna presenterar enkäterna ja- och nej-frågor, som kompletteras med frågan *varför*. Istället för ja- och nej-frågor är det vanligt att använda 1-4- eller 1-5-skalor som svarsalternativ, eftersom attityder varierar. Ellis nämner, i enlighet med Baker, att ”attitudes are dimensional rather than bipolar – they vary in degree of favourability/ unfavourability” och lägger till att Gardner har använt sig av en fempunktskala för att mäta amerikanska elevers attityder till franskundervisning (Ellis, 1994: 199). Vi tror dock att svaren på en skala riskerar att bli övervägande ja-, nej- eller vet ej-svar. Vi ville hellre pressa eleverna till att ta ställning och har därför undvikit att ha med svarsalternativet ”vet ej”. Eleverna hade emellertid alltid möjligheten att nämna ifall de var osäkra i sina kommentarer. En mer detaljerad motivering av de enskilda frågorna finns i bilaga 3.

4.4 Intervjuernas organisation och upplägg

Vi har använt oss av halvstrukturerade intervjuer som, enligt Stukát, är intervjuer som stödjer sig på en checklista av frågor utan att följa en förutbestämd ordning, samt som anpassas till situationen och till respondenten (den intervjuade personen) (2005). Fördelen är att: ”metoden är anpassningsbar och följsam” (Stukát, 2005: 39). Frågorna som vi ställde skiljer sig något mellan högstadiet och gymnasiet, eftersom vi på högstadiet inkluderade frågor angående föräldrarnas påverkan, medan vi på gymnasiet fokuserade på elevernas inställning till moderna språk.

Intervjuerna genomfördes på respondenternas arbetsplats i ett enskilt rum för att det skulle kännas så tryggt som möjligt för dem och för oss. Stukát menar att intervjuer bör göras i en ”ohotad och lugn miljö” (2005: 40). De flesta intervjuerna genomfördes, såsom enkäterna, under vår praktik hösten 2006 men några av dem gjordes lite senare under hösten på grund av tidsbrist. När det var möjligt närvarade vi båda vid intervjutillfället för att kunna komplettera varandra. Stukát menar att ”två personer kan upptäcka mer än vad en person gör” (2005: 41). Vi registrerade svaren med hjälp av fältanteckningar eftersom vi ville koncentrera oss på respondenterna och deras svar och inte på hanteringen av en bandspelare. Dessutom förblir tyngdpunkten i vårt arbete elevernas enkäter och vi ville således inte spendera allt för mycket

tid på att transkribera intervjuer. Syftet med intervjuerna är att sätta elevernas svar i ett större sammanhang.

5 Resultat Högstadiet

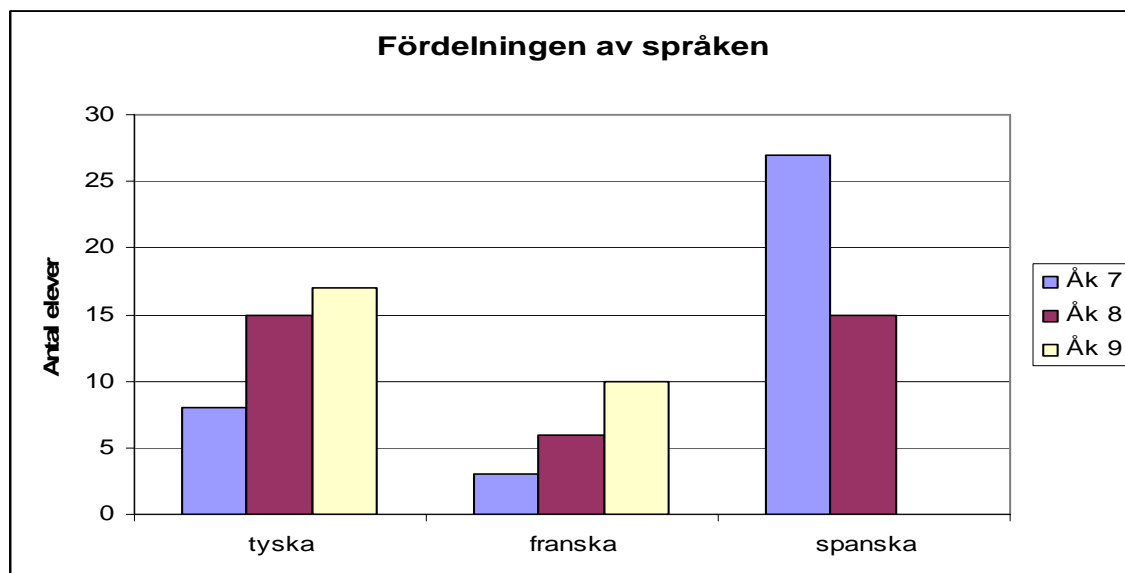
Enkäten från högstadiet besvarades totalt av 135 elever, varav 68 flickor och 67 pojkar. Nio elever har ett annat modersmål än svenska. De moderna språk som eleverna kan läsa på högstadiet är tyska, franska och spanska.

Åk	Antal elever	Flickor/Pojkar	Annat modersmål	Andel elever som läser Ty/Fr/Sp
7	49	21/28	4	78 %
8	41	22/19	2	88 %
9	45	25/20	3	64 %

5.1 Eleverna som läser moderna språk

Utav 135 högstadieelever läser 103 stycken moderna språk (76%): 42 elever läser tyska, 40 elever läser spanska och 19 elever läser franska.

Figur 1. Fördelningen av språken på högstadiet

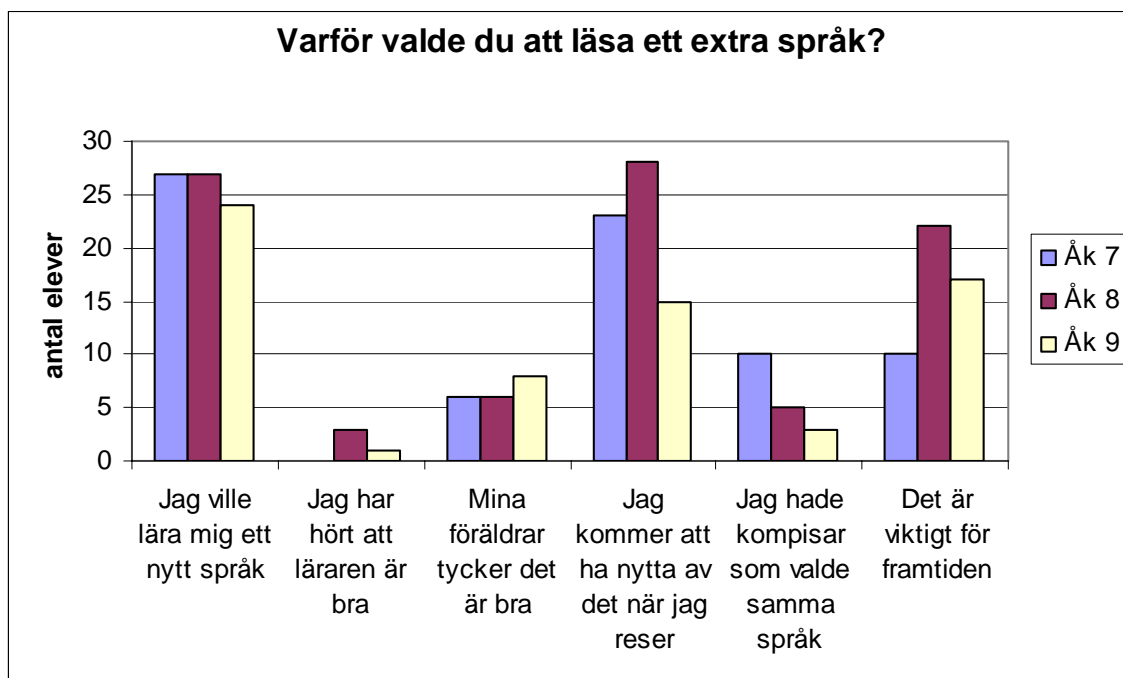

Spanska kan bara läsas av elever som går i årskurs 7 och 8, eftersom årskurs 9 inte hade möjligheten att läsa spanska när de började på högstadiet. De elever som väljer spanska har ökat markant i åk 7, medan i åk 8 är det jämt fördelat mellan tyska och spanska. På högstadiet har eleverna valfriheten att välja mellan ett modernt språk eller förstärkning av matte, svenska eller engelska. Alla elever som inte läser ett modernt språk har istället engelsk förstärkning.

5.1.1 Varför läser eleverna ett modernt språk?

De flesta elever svarade att de ville lära sig ett nytt språk (76%), det andra mest nämnda alternativet var ”jag kommer att ha nytta av det när jag reser” (64%), och det tredje mest vanliga svaret var ”det är viktigt för framtiden” (48%).

Figur 2. Varför valde du att läsa ett extra språk (på högstadiet)?

Eleverna i åk 7 och åk 9 vill framför allt lära sig ett nytt språk, medan eleverna i åk 8 tycker främst att det är viktigt att kunna ett extra språk när man reser. För övrigt kan vi avläsa från stapeldiagrammet att de flesta elever inte upplever sig vara påverkade av vad kompisar har valt, vad föräldrarna tycker och hur bra läraren är, med undantag för åk 7.

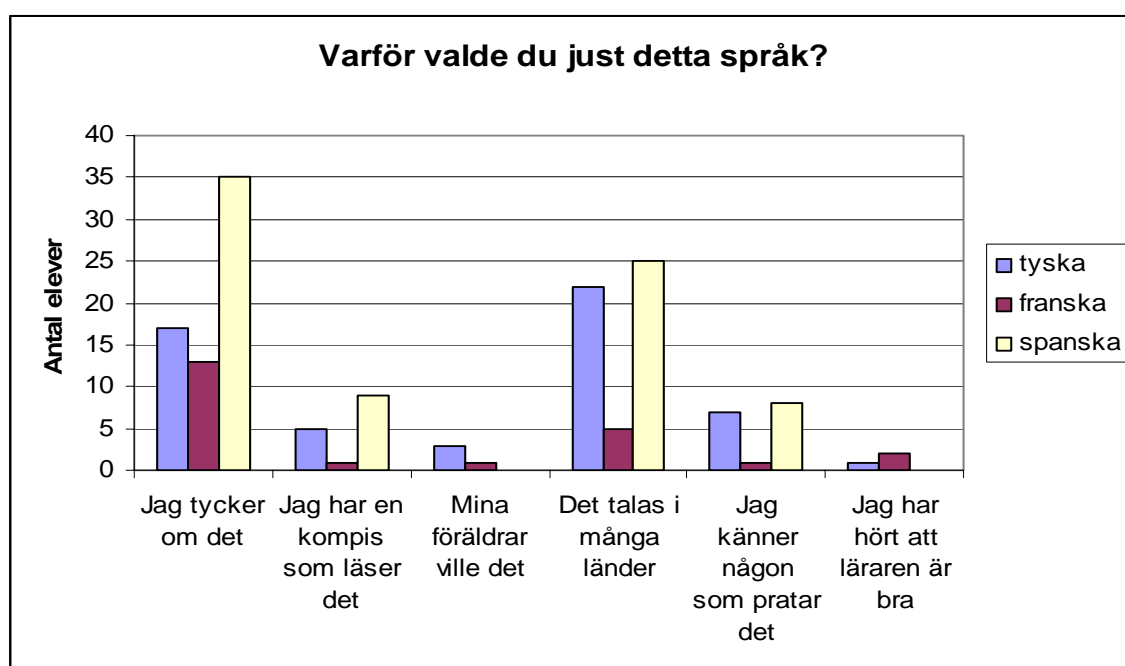
Fördelningen mellan könen mellan de olika alternativen är ganska jämn. Det enda som skiljer sig markant är att dubbelt så många flickor än pojkar valde svarsalternativet ”det är viktigt för framtiden” (bilaga 4).

Eleverna skrev bland annat i sina kommentarer att det är bättre att läsa ett nytt språk än att bara ha mer av ett och samma ämne (t.ex. engelska). En del elever i åk 9 tyckte även att moderna språk var viktigt för deras slutbetyg.

5.1.2 Vad tycker eleverna om sitt språkval?

Av de 103 elever som läser ett modernt språk är de allra flesta nöjda med sitt språkval (bara 9 är inte nöjda och 4 vet inte). Eleverna skriver i sina kommentarer att de tycker att språket är kul, framför allt de som läser spanska i åk 7 (19 av 26). Kommentaren ”kul” minskar i antal i senare årskurser. De som är missnöjda med sitt språkval skriver i sina kommentarer att det inte är roligt längre och att det är för svårt. Två av dem hade hellre läst spanska. De elever som inte vet om de är nöjda med sitt språkval, tycker ändå att det är viktigt att kunna ett extra språk, men att de kan för lite och att det ges för mycket läxor.

Figur 3. Språkval på högstadiet

De elever som läser spanska och franska valde språket främst för att de tycker om det. De elever som läser tyska ser mer nytta av det genom att det talas i många länder. Eleverna som läser spanska nämner också att språket talas i många länder.

De elever som läser spanska skriver i sina kommentarer att det är ett roligt språk, lättare att lära sig, samt att de valde det språket eftersom det var ett nytt och modernt språk. Eleverna som väljer tyska säger i sina kommentarer att de gör det för att det är en tradition i familjen. De tycker också att tyskan är användbart genom att de besöker tysktalande länder och att de har kompisar från Tyskland, samt tycker de att det kan vara användbart att kunna i framtiden. En del tycker att tyskan är lik svenskan. Franskan valdes precis som tyskan av tradition i familjen och att de gärna åker till Frankrike på semester. Eleverna tycker även att franskan är ett

fint språk, även om det är svårt. Det är paradoxalt att flertalet elever svarar att de inte är externt påverkade (föräldrar, kompisar) när de gör sina språkval, eftersom de i sina kommentarer säger att de har valt språket utifrån en familjetradition eller på grund av att de känner någon som pratar språket. Detta gäller framför allt de som väljer tyska och franska.

5.1.3 Upplever eleverna att de lär sig ett annat lands kultur?

Lika stora andelar av eleverna tycker inte/tycker att de har lärt sig ett annat lands kultur (49 % vardera). Bara 2 % av eleverna är osäkra. Att lära sig om målspråkslandets kultur är en stor del av språket. Frågan är om alla eleverna på högstadiet förstår innebörden av ordet kultur. Vissa nämner i åk 9 att de inte har lärt sig ett annat lands kultur, fast det förekommer två utbyten med andra elever från skolor i Europa. De flesta elever som har svarat nej vill ändå lära sig mer av språket de har valt och fortsätta med det på gymnasiet. Lika många elever i åk 8 har svarat ja och nej på frågan. De elever som har svarat nej är osäkra ifall de ska fortsätta eller så tycker de att det är lika bra att fortsätta med något de har påbörjat. Nej-sägarna i åk 7 tycker likadant som eleverna i åk 8. Kultur i språkundervisningen verkar inte vara avgörande för att eleverna ska fortsätta sitt språkval.

Exempel som eleverna ger på ökad förståelse för andras länders kultur är: högtider, hur de lever, vad de äter, hur det ser ut i landet, i vilka länder de olika språken talas och vad de gör på sin fritid.

5.1.4 Är eleverna nöjda med språkundervisningen?

Av de 103 elever som läser ett modernt språk tycker de allra flesta om språkundervisningen på skolan. Bara sju elever är missnöjda och åtta elever är tveksamma. De som är missnöjda tycker att språket är för tråkigt, svårt och att lektionerna är för enformiga.

De 85 % som tycker om undervisningen tycker att läraren lär ut bra, att det är roligt på lektionerna och att de lär sig mycket. Det är övervägande pojkar som är tveksamma till undervisningen. De tycker att det ges för mycket läxor, för mycket grammatik och att lektionerna är för långa.

5.1.5 Vill eleverna fortsätta med sitt språkval på gymnasiet?

De flesta eleverna i alla årskurserna (74 %) vill fortsätta med sitt språkval på gymnasiet. Åtta av eleverna i åk 8 och åtta av eleverna i åk 9 är tveksamma ifall de kommer att fortsätta. De elever som var tveksamma skrev inga direkta kommentarer mer än att en del kanske skulle fortsätta. Nej-sägarna vill lära sig något annat för de tycker att språket de läser nu inte är roligt längre. De flesta elever som går i åk 9 och som vill fortsätta med språket på gymnasiet vill det

för att de vill lära sig mer. Åk 8 vill fortsätta för att de tycker om språket, det är bra att kunna när man är ute och reser, de vill lära sig mer. De säger till exempel: ”meningslöst att byta nu, så jag kan utveckla det jag läser nu och bli ganska bra”, ”jobbigt att börja på något nytt”, samt ”kommer att ha nytta av språket i framtiden”. Åk 7 svarade med att ”det är kul”, ”vill prata språket flytande”, ”lättare att fortsätta om man redan kan språket”, ”man kommer att ha användning för det”, samt att de kommer att fortsätta om de fortfarande tycker om det.

Det är framförallt pojkarna i åk 7 och 9 som inte vill fortsätta eller är tveksamma till ifall de kommer att fortsätta läsa sitt språk på gymnasiet, medan i åk 8 är det jämnt mellan könen.

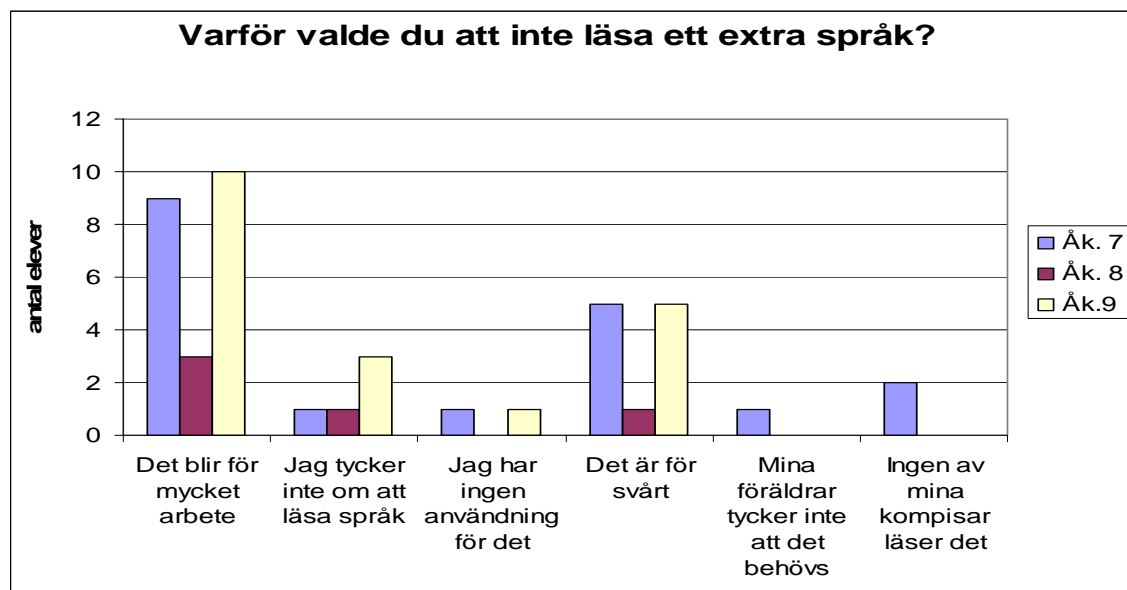
5.2 Eleverna som inte läser moderna språk

32 utav 135 elever läser inte moderna språk (31%). Av dessa elever är det 15 stycken som aldrig har påbörjat något modernt språk överhuvudtaget. I åk 9 har 11 av de 16 elever som inte läser moderna språk dock läst ett modernt språk tidigare, men sedan hoppat av. I åk 8 har däremot enbart två elever hoppat av och i åk 7 är det fyra stycken. I högstadiet verkar de flesta elever således hoppa av i åk 9. I alla tre årskurserna är det enbart två elever som ångrar sitt avhopp.

5.2.1 Varför väljer vissa elever att inte läsa ett modernt språk?

Den främsta anledningen för att inte läsa moderna språk är att ”det blir för mycket arbete”, vilket 22 av 32 elever tycker. Sedan kommer svaret ”det är för svårt” (11 elever) och ”jag tycker inte om att läsa moderna språk” (5 elever).

Figur 4. Varför valde du att inte läsa ett extra språk (på högstadiet)?

För samtliga årskurser är den främsta anledningen för att inte läsa moderna språk att ”det blir för mycket arbete” och det andra mest vanliga svaret är ”det är för svårt”. I diagrammet ser man att det är bara åk 7 som inte läser något extra språk på grund av ”mina föräldrar tycker inte att det behövs” och ”ingen av mina kompisar läser det”. Den externa påverkan verkar vara tydligare i den lägre årskursen.

Sju elever påpekar i sina kommentarer att de har valt bort moderna språk för att de behövde mer engelska. Vissa tycker även att man klarar sig på engelska. 22 elever av de 32 elever som inte läser moderna språk tycker om engelska och tycker att det är ett kul, användbart och lätt språk. De elever som inte tycker om engelska (8 stycken), tycker att engelska är tråkigt och svårt.

Det är lika många pojkar som flickor som har hoppat av eller inte påbörjat ett modernt språk.

5.3 Intervjuer på högstadiet

På högstadiet har vi intervjuat personal fyra språklärare, en studievägledare och en rektor för att sätta in elevernas svar i ett bredare sammanhang. Vi har gjort en sammanställning av frågorna och svaren.

5.3.1 Vad är din syn på elevernas inställning till moderna språk?

Alla språklärarna sade att eleverna inte ser på moderna språk på rätt sätt. De förstår inte att det är bra att kunna ett extra språk i framtiden. Ofta ser eleverna moderna språk som vilket ämne som helst. Många elever tror att de klarar sig på bara engelska. De elever som tycker det är roligt med språk, tycker att det ger en extra krydda i tillvaron, men ser inte användningen av det. Många elever lever i nuet. De väljer att läsa det som är populärt för stunden. Vad kompisar väljer påverkar deras val. Elevernas intresse för spanska har ökat markant de senaste åren. De som börjar läsa spanska i åk 6 tycker det är jätteroligt. Åk 7 tycker fortfarande att det är kul, men i åk 8 börjar eleverna tycka att det börjar bli jobbigt. Enligt rektorn skulle en del av de elever som väljer att hoppa av klara av ett modernt språk, men saknar den inre och yttre motivationen för att anstränga sig mer än nödvändigt.

5.3.2 Vilka argument använder du för att övertyga eleverna att läsa ett modernt språk?

Det viktigaste är att tala om för eleverna att det är roligt och att de gör det för sin egen skull, samt att använda sig av elevernas egna argument genom att ta upp situationer ur deras vardagliga situationer. Man får inte ge eleverna för högtravande argument, för det köper de inte.

Man måste lägga tyngdpunkten på hur roligt det är att kunna språket när man besöker ett annat land, samt tala om att man får en helt annan kontakt med lokalbefolkningen och får då uppleva landet på ett helt annat sätt. Det gäller att försöka få eleverna att se nyttan av att kunna ett extra språk.

5.3.3 Hur kan ni som lärare påverka föräldrarna att se nyttan av att kunna ett extra språk?

Det är viktigt att informera föräldrarna så tidigt som möjligt, därför görs detta redan i åk 5. Många barn vet inte vad de vill läsa när de går i åk 5. Om eleverna väljer förstärkt engelska, svenska eller matte utesluter man dem från någonting som de kan ha användning för i framtiden. Man bör tala om för föräldrarna att i början är det inga större krav på eleverna som läser språk. Alla elever ska ha rättigheten att läsa ett extra språk! En del elever är omogna i början, men kan mogna senare.

En del lärare och studievägledaren tyckte att föräldrarna till de barn som hoppar av ett modernt språk inte uppmuntrar dem att fortsätta. Föräldrarna är inte starka nog att stå emot sina barns viljor. De föräldrar som har en språktradition är de föräldrar som strävar mer mot att deras barn ska läsa ett extra språk.

5.3.4 Rektorns tankar om moderna språk på högstadiet

Rektorns tankar om behovet av satsning på moderna språk i grundskolan är:

- Systemproblemet: För att komma in på gymnasiet räknar man de 16 bästa betygen. Eleverna ser inga motiv/ingen vinst i att läsa det sjuttonde betygsgivande ämnet (modernt språk), om man tror att man klarar de sexton andra.
- Inlärningsproblemet: De nya undersökningarna med internationella jämförelser visar att elever har problem med sina studier. Detta kan till en del bero på att allt fler elever lever i en splittrad och orolig situation utanför skolan.
- Attitydproblemet: Många elever tror att engelska som främmande språk räcker för att klara sig internationellt.
- Det pedagogiska problemet: En diskussion bör föras om hur undervisningen i språk kan göras mer intressant och stimulerande.

6 Resultat Gymnasiet

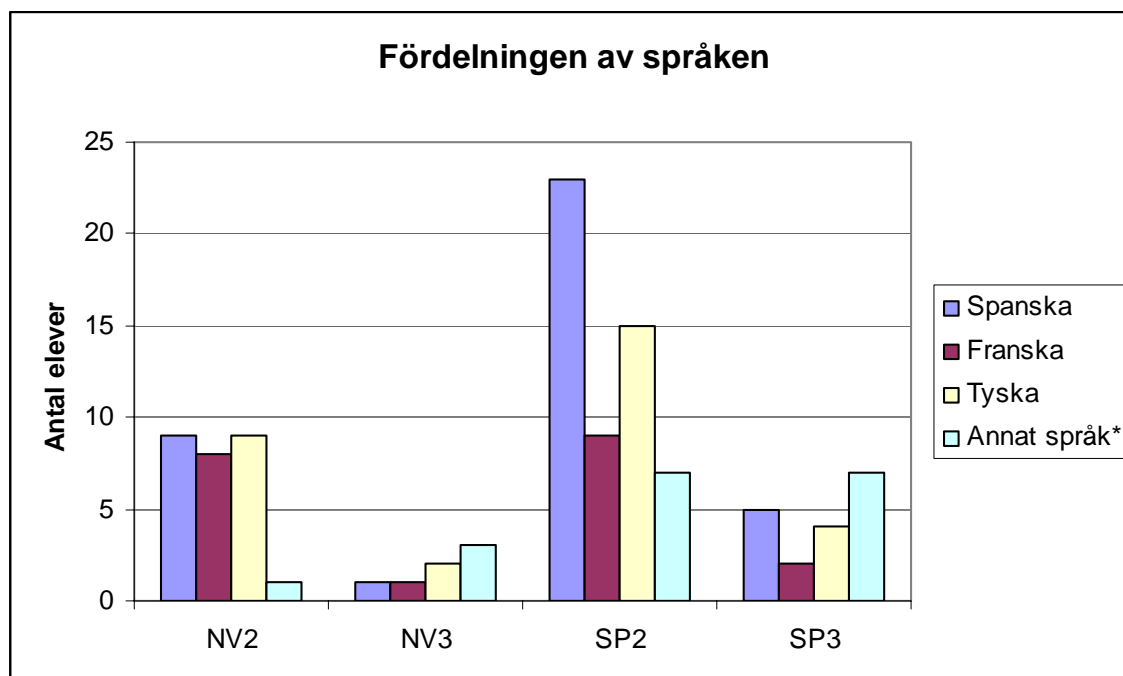
På gymnasiet är det 174 elever som har besvarat enkäten, varav 90 flickor och 84 pojkar. Nio elever indikerar att de har ett annat modersmål än svenska.

Program	Åk	Antal elever	Flickor/ Pojkar	Annat moders- mål	Andel elever som läser moderna språk
NV	2	53	22/31	7	47 %
NV	3	41	15/26	1	17 %
SP	2	48	32/16	0	98 % (obligatoriskt ²)
SP	3	33	21/12	1	39 %

6.1 Eleverna som läser moderna språk

Utav de 174 gymnasieeleverna läser 92 stycken moderna språk (53 %): 32 elever läser spanska, 25 elever läser tyska, 13 elever läser franska, fyra läser italienska, fyra läser ryska och 15 elever läser flera olika språk samtidigt.

Figur 5. Fördelningen av språken på gymnasiet

*Annat språk: italienska eller ryska

² En elev i SP2 läser ej moderna språk av okänd anledning.

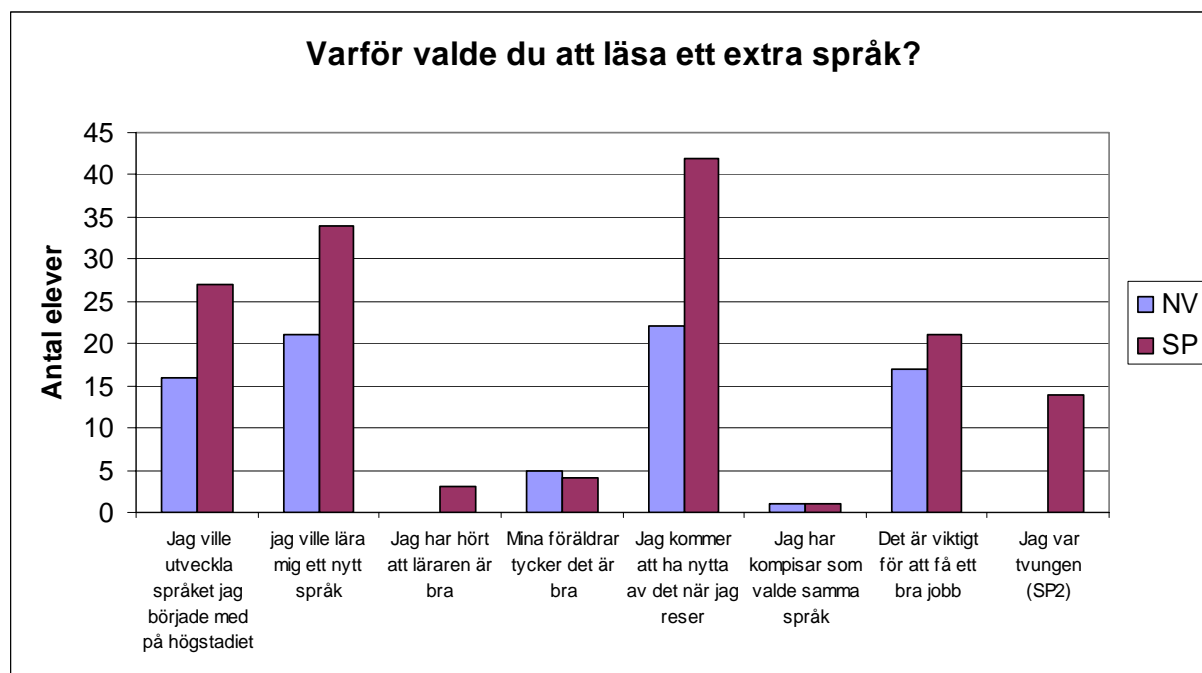
Om man jämför naturvetar- och samhällsvetarprogrammet fortsätter en större andel SP-elever läsa moderna språk i årskurs 3 (39 %) än i NV (17 %). Det kan bero på att moderna språk är obligatoriska i åk 2 för SP och att det uppmuntrar eleverna till att fortsätta, men det kan också bero på att språk hör mer till samhällsvetarprogrammets profil.

Fler flickor än pojkar läser språk. I NV läser 20 flickor och 12 pojkar moderna språk om man lägger ihop båda årskurserna. Det blir ännu mer markant i åk 3 eftersom då endast en pojke läser vidare med sex flickor. I SP årskurs 3, när språk blir ett val, läser 12 flickor moderna språk och endast en pojke.

Intressant är att samtliga 9 elever med ett annat modersmål väljer att läsa ett modernt språk. Med erfarenheten av att redan kunna flera språk är kanske dessa elever mer medvetna om värdet i att lära sig ett främmande språk.

6.1.1 Varför läser eleverna ett modernt språk?

Figur 6. Varför valde du att läsa ett extra språk³ (på gymnasiet)?

Om man jämför mellan NV och SP väljer eleverna från båda programmen att läsa ett extra språk främst för att ”de kommer att ha nytta av det när de reser”, men detta är tydligare för SP-eleverna. 42 SP-elever säger att språk är bra att ha när man reser medan bara hälften så

³ På denna fråga uttrycker 14 SP2-elever utav 48 spontant att det inte är ett val och att det är obligatoriskt att läsa moderna språk.

många nämner framtida jobb. Skillnaden mellan de två svarsalternativen är mindre för NV-eleverna eftersom 21 elever nämner resorna mot 17 som nämner framtida jobb.

Utav de 92 elever som läser moderna språk är det 48 % som byter till ett nytt språk på gymnasiet och 42 % elever som fortsätter med det språket som de läste på högstadiet. Över en tredjedel av dessa 42 % uttrycker att de ville utveckla språket *och* lära sig ett nytt språk. Detta kan bero på att de fortfarande upplever det moderna språket som nytt, kanske i relation till engelskan. Det finns också 10 % elever som läser flera språk genom att fortsätta med ett språk från högstadiet samt lägga till ett nytt språk på gymnasiet.

Annars kan man avläsa från diagrammet att det är få elever som upplever sig vara påverkade av yttre faktorer så som föräldrar, lärare och kompisar.

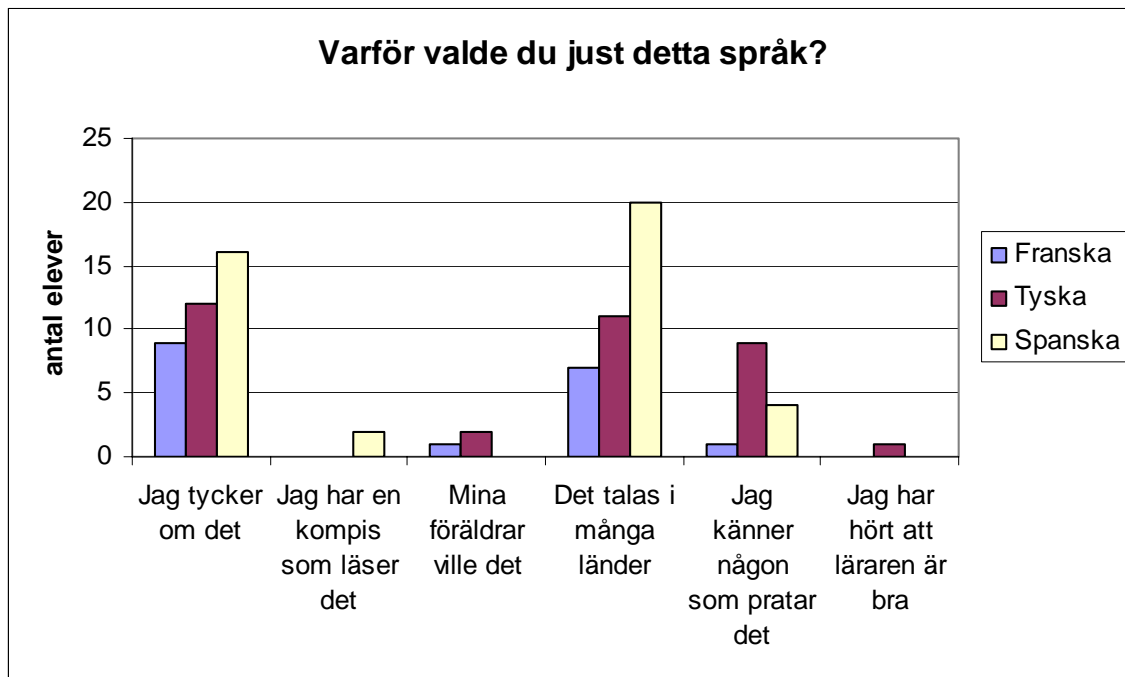
Fördelningen mellan svaren är nästan densamma för pojkar och flickor men flickorna har fyllt i fler alternativ än pojkarna (bilaga 5).

6.1.2 Vad tycker eleverna om sitt språkval?

Av de 92 elever som läser ett modernt språk är de allra flesta nöjda med sitt språkval (bara sex är inte nöjda och två skriver i sina kommentarer att de inte vet). De som är missnöjda ger blandade svar, inte alltid kopplade till själva språket. Två elever tycker till exempel inte om läraren. Alla elever som uttrycker sig negativt om språkvalet går i SP2 utom en elev, vilket kan antyda att elever som känner sig tvungna att läsa kursen kan utveckla en negativ syn på språket.

Spanska är det mest populära språket: totalt läser 38 elever spanska, 31 läser tyska, 20 läser franska, nio läser ryska och sju läser italienska. I elevernas kommentarer om deras respektive språkval ser man likheter med undersökningen från Myndigheten för skolutveckling (2003): tyska upplevs som mer användbart än kul (fyra elever nämner *kul* mot 14 som nämner *användbart*), i franska är det jämt mellan uttrycken *kul* och *användbart* (fem för det ena och sex för det andra). Två franskelever tycker även att det är ett vackert språk. Eleverna som läser spanska nämner oftare *kul* (14) än *användbart* (6).

Figur 7. Språkval på gymnasiet

För ovanstående diagram har vi valt bort de elever som läser flera språk eftersom vi inte var säkra på vilket språk de syftade till. Vi har heller inte tagit med de elever som läser enbart italienska (4 stycken) eller enbart ryska (4 stycken) eftersom de var så få. Det kan emellertid noteras att samtliga av dessa elever är nöjda med sitt språkval.

Om man analyserar fördelningen mellan svaren för spanskan, kan man se att den största andelen elever svarar att språket talas i många länder, sen kommer svaret ”jag tycker om det”. Att eleverna tycker om språket tyder på ett personligt val, en integrativ motivation, medan ”det talas i många länder” är en mer vag formulering som kan tyda på en extern påverkan.

För franskan och tyskan är andelen av ”jag tycker om det” större än ”det talas i många länder”. Förmodligen känner inte många elever till att franskan också är ett världsspråk och tänker inte på att tyska talas i flera europeiska grannländer.

Även på frågan om språkvalet noterar man en upplevd låg extern påverkan. Föräldrar, lärare och kompisar verkar inte märkvärdigt styra eleverna mot ett speciellt språk.

Så många som fyra av de nio elever med ett annat modersmål än svenska känner någon som talar målspråket.

6.1.3 Upplever eleverna att de lär sig ett annat lands kultur?

Majoritetet av eleverna som läser moderna språk tycker att de har fått en ökad förståelse för ett främmande lands kultur (72%). Samtliga av de 24 elever som svarar negativt på frågan går

i åk 2. Det kan hända att de elever som väljer att läsa ett modernt språk i åk 3 har blivit mer medvetna om det kulturella innehållet i språkstudierna. De elever som upplever att de inte lär sig någonting om målspråkets kultur är i större grad missnöjda med undervisningen än de andra eleverna (7 utav 24 är negativt inställda till undervisningen och 3 är tveksamma). Detta verkar visa att när eleverna är medvetna om det kulturella innehållet i språkundervisningen blir de mer positivt inställda.

De som tycker att de lär sig om kultur i åk 2 men ändå väljer att hoppa av i åk 3 uttrycker att det räcker med moderna språk och att de hellre vill läsa ett annat ämne.

Av de 68 elever som svarar positivt på frågan om kultur, ger 27 elever inga exempel, men kommentarerna från de resterande 41 eleverna tyder på att dessa elever har en tydlig uppfattning om vad kultur är. De svarar till exempel att de lär sig om traditioner, högtider, mat och musik.

6.1.4 Är eleverna nöjda med språkundervisningen?

Av de 92 eleverna som läser moderna språk, är det 65 stycken (71 %) som är nöjda med undervisningen, 18 stycken (19 %) som inte är nöjda med undervisningen, och 9 elever (10 %) som har blandade känslor.

Bland de negativa kommentarerna kan man hitta uttryck som: ”enformigt, långtråkigt, traditionellt, långa pass, sena tider, bara grammatik och glosor, för fort fram, för lite uttal, ingen som helst pedagogik”. En elev säger: ”för lite tal, för mycket grammatik. Man kan en j---a massa former men man kan inte använda sin kunskap i en vanlig dialog”, en annan uttrycker samma idé: ”jag kan böja ett verb men prata?”. Flera elever efterfrågar mer talövningar.

De positiva kommentarerna tar upp: ”pedagogisk, engagerad, kompetent, bra lärare, individuell och varierande undervisning, roliga lektioner, lagom tempo, bra upplägg, inspirerande, kul klass, trivs i gruppen, jag lär mig mycket, effektivt, vi kan påverka”. Ord som återkommer är lärare, varierande och (lagom) nivå. Det är saker som skulle kunna gälla för alla ämnen. En bra undervisning som både stimulerar och bekräftar eleverna ger språkinläringen en ökad meningsfullhet.

6.1.5 Vill eleverna fortsätta med sitt språkval?

Det är 58 elever som vill fortsätta att läsa moderna språk, 24 som inte vill och 10 vet ej. Bland de elever som inte vill fortsätta återfinns man de SP2-elever som spontant säger att de är tvungna att läsa moderna språk. De 11 NV-elever som väljer att inte fortsätta indikerar två huvudorsaker: fyra vill hellre läsa någonting annat och tre stycken anser sig kunna tillräckligt

(”behövs inte mer, efter steg 4 anser jag att jag är tillräckligt undervisad i alla fall på gymnasiet”).

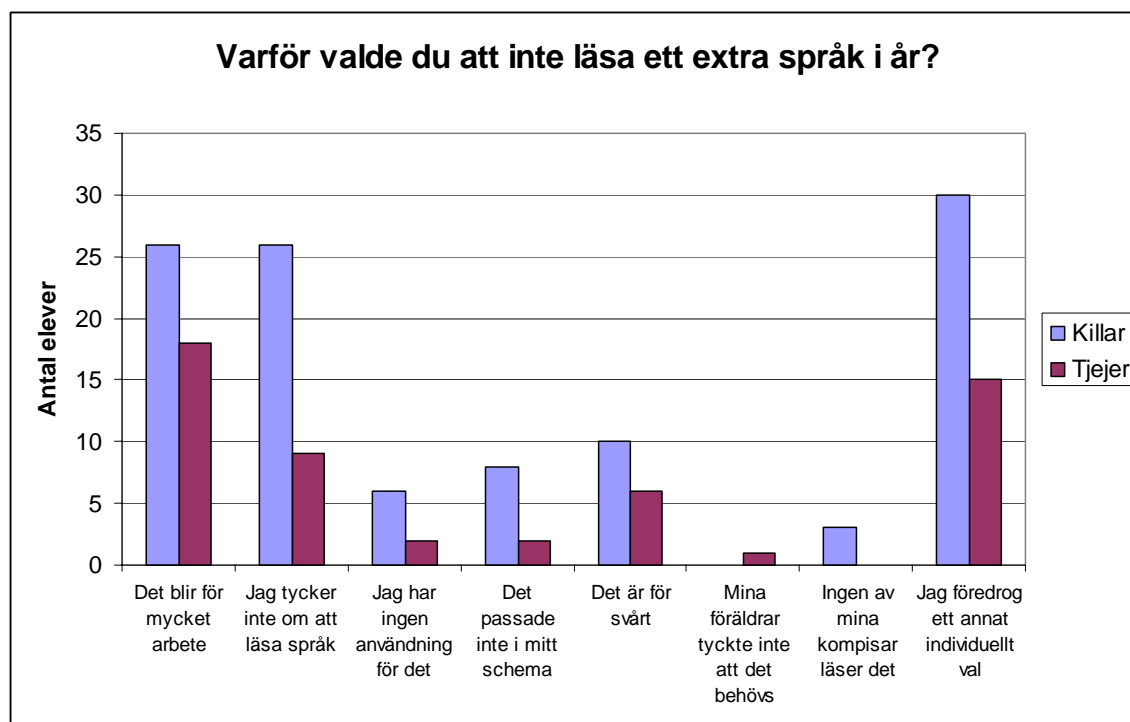
Det är intressant att notera att de flesta eleverna i åk 3 säger att de vill fortsätta läsa moderna språk (16 utav 20). Det kan bero på att det är de mest motiverade eleverna som läser språk i åk 3. I sina kommentarer uttrycker de viljan att bli bättre, att utveckla språket och besöka landet.

6.2 Eleverna som inte läser moderna språk

82 elever av 174 läser inte moderna språk (47 %). Av dessa 82 elever är flertalet pojkar (67 %). Om man räknar bort SP2-eleverna som inte kan välja, blir det hela 65 % av eleverna som väljer att inte läsa moderna språk. De flesta NV-eleverna har slutat efter årskurs 1, bara fem stycken har slutat efter årskurs 2. Tyskan har tappat mest elever, 29 stycken, mot 16 för franska och 12 för spanskan. Men de flesta i SP3 som har hoppat av har gjort det från spanskan (9 utav 13). Detta är logiskt eftersom spanska är det mest lästa språket i SP. Man kan därför inte begränsa avhoppet till tyskan, alla moderna språk är berörda. Varför är då så många elever ivriga att sluta?

6.2.1 Varför väljer vissa elever att inte läsa ett modernt språk?

Figur 8. Varför valde du att inte läsa ett extra språk i år?

Som diagrammet visar är det främsta skälet för att inte läsa ett extra språk att eleverna (45 stycken) föredrar ett annat individuellt val. Mycket nära (44 elever) ligger svaret ”det blir för mycket arbete”. Språken prioriteras helt enkelt bort av elever som kan välja mellan ett stort antal ämnen och som redan har en hög studiebelastning. De 35 elever, varav 26 pojkar, som svarar att de inte tycker om att läsa språk tar tydligt ställning mot språk. Emellertid svarar 26 av dessa 35 elever att de tycker om att läsa engelska! Återkommande uttryck angående engelskan är: ”kul, lätt och användbart”. Eleverna verkar ha en bättre kontroll över inläringen när det gäller engelska, de nämner i sina kommentarer att de har läst engelska länge så att det känns naturligt och att de ofta använder språket på fritiden. Elever skriver till exempel: ”engelska är ett språk jag använder varje dag på Internet” och ”det är lättare att få tag på litteratur och filmer på engelska”. De tolv elever som inte tycker om att läsa engelska uttrycker i sina kommentarer att det är svårt eller tråkigt.

Anmärkningsvärt är att nästan 20% av eleverna som har hoppat av ångrar sitt val. Som Dörnyei (2005) har visat ändras motivation över tid och eleverna kan ha ändrat sig. Under gymnasietiden ställs de inför många val och det kan hända att alla val inte känns rätt.

Till sist verkar föräldrar eller kompisar än en gång inte vara en bidragande faktor till elevernas val.

6.3 Intervjuer på gymnasiet

Vi fokuserar elevernas inställning till moderna språk men har intervjuat personal på de undersökta skolorna – två rektorer, två studievägledare och fem språklärare – för att sätta in elevernas svar i ett bredare sammanhang. I intervjuerna har vi utgått från stödfrågor men också haft mycket öppna diskussioner för att få in så mycket information som möjligt. Härefter följer en sammanställning av frågor och svar:

6.3.1 Vad är, enligt dig, elevernas inställning till moderna språk?

Över lag upplever lärarna att eleverna har en positiv inställning till moderna språk, eleverna tycker att det är roligt och är speciellt intresserade av att veta mer om målspråkets kultur. Många av dem drömmer om att kunna flera språk, men tycker inte sällan att det är svårt och att det kräver mycket arbete. De har en realistisk uppfattning om vad som krävs för att lära sig ett språk, men ställer ibland för höga krav på sig själva. Eleverna koncentrerar sig ofta på vad de inte kan istället för på vad de kan och tror att de andra eleverna kan mycket mer. Vissa är stressade av grammatiken och av övergången till gymnasiet. En av studievägledarna nämner att de flesta omvalen sker inom språk eftersom eleverna tycker att det är svårt.

En lärare påpekar att skolan signalerar att moderna språk inte är så viktiga eftersom det är valbart ämne, vilket kan ha en negativ extern påverkan på eleverna.

6.3.2 Varför fortsätter, alternativt hoppar eleverna av, språkstudierna?

Enligt lärarna är eleverna som fortsätter de som är stärkta av sina framgångar, de som har traditionen att läsa språk med sig hemifrån, samt de som reser och inser hur användbart det är. Eleverna som fortsätter ser möjligheterna med att kunna ett extra språk. En tysklärare nämner även motivationen bland elever från Bosnien som har bott i Tyskland och som har kompisar som de pratar tyska med.

Däremot hoppar de elever av som har tappat glöden på grund av motgångar och de som fokuserar på det som de inte kan. En rektor och en lärare nämner skillnaden mellan gymnasiet och högstadiet: på gymnasiet är det ofta större och mer opersonliga grupper eftersom elever från flera olika klasser läser tillsammans. De flesta lärare menar också att många elever föredrar andra ämnen men upplever inte att eleverna gör taktikval, eftersom de oftast är genuint intresserade av att lära sig ett främmande språk. Spanskläraren tror att de elever som hoppar av ofta upplever att de har dåliga grunder från grundskolan. Hon tycker att eleverna i stor utsträckning har otillräckliga kunskaper med sig från grundskolan där man "leker" för mycket. Den ena studievägledaren tror att eleverna hoppar av när det blir lite tråkigt eller lite jobbigt medan den andra tror mer att de prioriterar ett annat ämne.

6.3.3 Vilka argument använder du för att övertyga eleverna att fortsätta?

Majoriteten av de intervjuade personerna tycker att det är bättre för eleverna att fortsätta med språket de har påbörjat på högstadiet, eftersom ett eller två år med ett nybörjarspråk inte räcker långt. När man fortsätter med sitt språk blir det mer meningsfullt, roligare och intressantare längre fram. Man blir bättre på att förstå autentiska texter och att uttrycka sig. Det är också en bra merit att kunna ett extra språk inför jobb och högskola. Högskolestudier kräver minst steg 3 vilket kan vara svårt att uppnå om man börjar med ett nytt språk i åk 1.

För att uppmuntra sina elever att fortsätta ger en lärare exempel på vad tidigare elever har gjort (studier, resor utomlands). På både NV- och SP-programmen finns det möjligheter till språkresor som lockar eleverna. Man lär sig genom språk och olika möten med människor.

Angående marknadsföringen till grundskolor, tycker lärarna att kontakten med eleverna har varit mycket positiv. De har träffat elever i åk 9 på deras språklektioner och fått mycket bra respons och många frågor.

6.3.4 Kompetensutveckling/IKT

Båda rektorerna och två av lärarna upplever att det finns en stor potential i att utnyttja IT för moderna språk. En lärare tycker att det för närvarande finns otillräckliga IT-möjligheter för eleverna att lyssna på språk och spela in sig själva, en annan lärare menar att IT för språkundervisning bör utvecklas inom kommunens skolor.

Ett helhetsperspektiv på språkundervisning inom kommunen efterfrågas, samt en gemensam röd tråd. Lärarna vill till exempel ha en gemensam förståelse för vad de olika stegen (nivåerna) i språkundervisningen innebär. Kommunens skolor satsar nu annars på språkportfolio och personal får utbildning i detta arbetssätt. En lärare efterfrågar kompetensutveckling inom IKT, bild och media. Rektorerna tycker även att det är viktigt att personalen är utbildad i gruppdynamik och ledarskap.

6.3.5 Nya spår

De två gymnasieskolorna har en övervägande aktiv inställning till moderna språk och välkomnar nya utvecklingar. Ett exempel är en ny 200-poängskurs på yrkesprogrammet hotell och restaurang som ska ge eleverna en introduktion till språk (100 poäng) och restaurangkultur (100 poäng). För närvarande kan eleverna från yrkesprogrammen inte läsa moderna språk i årskurs 1 på grund av schemaläggningar och praktikperioder. Om de vill läsa språk är de tvungna att vänta ett år.

Ett annat projekt som eleverna är motiverade av är ett samarbete med turistbyrån som innebär att eleverna som läser tyska producerar material för turistbyrån, avsett för tyska turister. Projektet har stärkt elevernas självförtroende och förankrat deras kunskaper i verkligheten. Sammanfattningsvis är inställningen till moderna språk positiv. Det finns flera nya idéer för att förbättra språkundervisningen och för att samarbeta inom kommunen.

7 Diskussion

Syftet med vårt arbete är att undersöka och reflektera över vad elever på högstadiet och gymnasiet tycker om moderna språk, samt att förstå vad som motiverar elever att fortsätta eller hoppa av ämnet. Enkäterna visar att eleverna som läser moderna språk i grundskolan och på gymnasiet är övervägande positivt inställda till språket och undervisningen. Emellertid väljer majoritet av eleverna bort sitt extra språk när de inte längre behöver läsa det. Studien *Enfald och mångfald* från Göteborgs universitet (Thorson m.fl., 2003) varnar för konsekvenserna av det stora bortfallet av elever och sätter upp ett åtgärdsprogram i form av ”vi måste...”. Vi ämnar inte vara lika alarmerande eftersom våra resultat visar att eleverna som läser moderna språk trots allt är övervägande positivt inställda, men elevernas svar inbjuder dock till en fördjupad diskussion. Svaren tyder på att det är en kombination av olika faktorer som formar elevernas attityder och motivation. Vi har valt att koncentrera oss på följande teman:

- Elevernas valfrihet
- Den externa påverkan
- Skillnaden mellan högstadiet och gymnasiet
- Elevernas begrepp *kul* och *användbart*
- Språkundervisningen
- Elevernas självbild och självförtroende

7.1 Elevernas valfrihet

Moderna språk är, med slöjd, det första ämnet där eleverna kan göra ett val i grundskolan. Det är också det första och enda ämnet som går att välja bort på högstadiet... Våra resultat visar att eleverna i åk 7 är förväntansfulla och positiva inför sitt språkval. Redan i åk 6 gör de sitt val efter en kort introduktion i åk 5, där de får prova på samtliga moderna språk. Återkommande kommentarer är ”kul”, ”roligt” och ”bra lärare”.

Men i praktiken kan inte alla elever välja att läsa moderna språk: eleverna som är svaga i kärnämnen rekommenderas starkt att läsa förstärkt engelska, svenska eller matematik. De fräntas rättigheten att prova på ett nytt språk och får lätt stämpeln att de inte klarar av studierna. Man återfinner detta i deras kommentarer. En elev säger till exempel: ”har alltid haft problem med engelskan och behöver mer hjälp i det ämnet”. Den eleven har förmodligen inte känt att han/hon verkligen har haft ett val. En lärare reagerar på situationen. Hon tycker att vissa föräldrarna påverkas för mycket av lärarna på mellanstadiet och påbörjar processen med till exempel förstärkt engelska för tidigt, innan deras barn har hunnit mogna. Det är sedan lätt att barnet stannar kvar i facket ”elev som behöver extra stöd”. Det är naturligtvis viktigt att

alla elever får det stöd de behöver men man bör kanske tänka två gånger innan man tar bort glädjen från dem att prova på ett nytt ämne. Att välja bort moderna språk blir ofta ett definitivt beslut, som eleverna senare kan ångra.

Det finns en stor skillnad mellan grundskolan och gymnasieskolan när det gäller antalet valmöjligheter. På gymnasiet ställs eleverna plötsligt framför många olika val och moderna språk är ett av dem. Men återigen är det inte alla som kan välja moderna språk, som är obligatoriska enbart på de studieförberedande programmen natur och samhäll. Några lärare samt en studievägledare påpekar att de elever som väljer att gå på till exempel yrkesförberedande program inte kan läsa moderna språk under det första läsåret på grund av schemaläggningar. Om de fortsätter med sitt språk i åk 2 innebär det ett stort avbrott i ett ämne som bygger på kontinuitet.

Göteborgsstudien menar att valfriheten på gymnasiet inte gagnar språken (Thorson, 2003: 16). Det är lätt för eleverna att hoppa mellan ämnena, kanske för lätt och många elever väljer kurser som är mindre krävande än språkkurser och som ger samma poäng. Det är detta man kallar för taktikval. Men verkligheten är mer nyanserad än så, som Göteborgsstudien också påpekar. Studievägledaren på naturvetarprogrammet som vi intervjuade menar att eleverna som hoppar av moderna språk på gymnasiet ofta istället väljer en fördjupning av ett naturvetenskapligt ämne som är i linje med deras program. Undersökningen från Myndigheten för skolutveckling (2003) visar också att även om grundskoleelever funderar på att byta till ett annat språk eller en annat individuellt val inför gymnasiet av betygstaktiska skäl, så fortsätter många ändå med sitt moderna språk på gymnasiet för att ”de tycker om ämnet och gärna vill lära sig det”. Vår studie visar att eleverna på högstadiet och gymnasiet väljer bort moderna språk främst för att det är för mycket arbete, samt att gymnasieeleverna väljer ett annat individuellt val, men nästan ingen av dem nämner att de gjorde ett betygstaktiskt val. Det finns en utbredd skepsis bland lärarna i Göteborgsstudien mot ”hobbyämnen” som matlagning eller ”fina frisyrier” (Thorson m.fl., 2003), medan majoritet av lärarna i vår studie tror att eleverna väljer vad som är mest meningsfullt för dem och att de oftast är genuint intresserade av att lära sig ämnet de har valt.

Att kunna välja att läsa moderna språk framstår således som någonting positivt. Eleverna som väljer att läsa ett språk känner att de kan påverka sina studier. De känner också en anknytning till språket; en lärare säger att de som fortsätter känner sig ”utvalda, lite speciella”. Marton menar att det är väsentligt att eleverna känner ett personligt engagemang för sina studier för att uppnå en bestående inläring (Marton m.fl., 2000). Att så många som 14 av 48 SP2-elever spontant uttrycker att de är tvungna att läsa språk bekräftar att reaktionerna blir

negativa när valet tas bort. Men även om valfriheten är positiv kan man undra om skolan, genom att göra flertalet av språkkurserna valbara, inte signalerar att språk är mindre viktiga än andra ämnen.

7.2 Den externa påverkan

Eleverna i vår enkätundersökning nämner inte ofta att de har blivit påverkade i sitt språkval av föräldrar, av vad kompisar väljer eller av vad de har hört om läraren. Eleverna tycker att de själva har gjort sitt val, men samtidigt säger en del elever i sina kommentarer att det är en tradition i familjen att läsa ett visst språk och har därför valt detta. De verkar inte inse att de har blivit påverkade av deras omgivning.

Göteborgsstudien menar att motivationen att läsa ett extra språk bestäms av olika faktorer (Thorson m.fl., 2003). Dessa faktorer kan vara explicita budskap, som till exempel råd från föräldrar, men kan även vara implicita signaler (eleverna är inte medvetna om att de påverkas av olika faktorer). Faktorer som påverkar deras val kan till exempelvis vara styrdokumentet, betygssystem, skolmiljö, lärare, kompisval eller föräldrar. Dessa faktorer är förmodligen mer determinerande än vad eleverna är medvetna om. Enligt Säljö, som anammar ett socio-kulturellt perspektiv i Vygotskijs anda, utvecklar eleverna alltid sitt lärande i ett dynamiskt samspel med omgivningen (Säljö, 2005).

En avvikelse mellan vår studie och undersökningarna från Göteborgs universitet och Myndigheten för skolutveckling är att få grundskoleelever i vår studie säger sig hoppa av på grund av läraren. Det kan bero på att eleverna i vår studie inte hade det svarsalternativet samt att de inte kände behovet att nämna det i sina kommentarer. I de andra undersökningarna, kan det dock ha blivit en försvarsmekanism att kritisera läraren för eleverna som har känt sig pressade att förklara varför de har hoppat av språkstudierna.

Budskapet som skolan sänder ut till eleverna är också väsentligt. Det explicita budskapet är att språk är viktigt, men samtidigt blir språk ofta lågt prioriterade eftersom det går att välja bort dem, som en lärare påpekar. Språklektionerna hamnar inte sällan på obekväma tider och ingår ofta inte i temarbeten. Det finns nu ett förslag att införa meritpoäng för de elever som har läst moderna språk ett steg över det som krävs av det valda programmet på högskolan. Man kan hoppas att skolverkets förslag ökar elevernas målmedvetenhet i fråga om moderna språk. Det ska vara värt att läsa moderna språk.

7.3 Skillnaden mellan högstadiet och gymnasiet

Enligt Ellis (1994) anser de flesta forskare att elevernas ålder påverkar språkinläringen, på ett eller annat sätt, men det är mer utforskat hur åldern påverkar motivationen. Elever som

börjar sitt språkval i åk 6 tycker att det är roligt med ett nytt språk. De har stora förväntningar inför att testa ett nytt ämne. Eftersom barnen är unga, är undervisningen lekbetonad. Kommentarererna vi har fått av eleverna i åk 7 är att de tycker det är roligt att lära sig ett nytt språk. De tycker också att det är förhållandevis enkelt. Ju äldre barnen blir, desto svårare blir det när kraven ökar. De förväntas i åk 8 sammanfoga alla begrepp som de har kommit i kontakt med under åk 7. Som en av de lärare som vi intervjuade beklagar, verkar lekfullheten tappas bort någon gång mellan åk 7 och 8.

Alla lärare delar dock inte uppfattningen om att lekfullheten är positiv. En av gymnasielärarna tycker att det är för mycket lek i grundskolan, vilket inte ger eleverna tillräckligt mycket kunskaper inför gymnasiet. Det hon benämner som lek är till exempel film och musik. Hon anser att man bör ta språk på allvar i grundskolan. Emellertid uppfattar vi att finns det en risk med att ta bort lekfullheten: eleverna tröttnar och hoppar av. Det bör finnas en balans mellan lek och allvar. Att titta på en film kan till exempel användas på många olika sätt. För vissa lärare kan det bli en paus eller en morot, men det kan naturligtvis också vara ett bra sätt att integrera lek och allvar, genom att definiera tydliga mål med filmen. Eleverna kan göra diverse övningar i samband med filmtittandet som tränar deras olika färdigheter. I lärarens något negativa kommentarer om grundskolans ”lek” kan man hitta den barriär som ofta uppstår mellan grundskolan och gymnasiet. Om eleverna har försvarsmekanismer så har även lärarna det: det är naturligtvis frestande att lägga ansvaret på den föregående skolan eller läraren.

Eleverna vet inte riktigt vad som väntar dem på gymnasiet. 74 % av eleverna som läser ett modernt språk i grundskolan uppger att de tänker fortsätta läsa sitt språk på gymnasiet. ”Jag vill lära mig mer”, ”dumt att avsluta något man redan har påbörjat”, ”jobbigt att börja på något nytt”, ”kommer att ha nytta av det när jag är ute och reser” är några av kommentarer som eleverna nämner. Elevernas planer stämmer dock inte överens med verkligheten eftersom det inte är så många som fortsätter med språket som de påbörjade i grundskolan. I första hand väljer eleverna förmodligen ett program som tilltalar dem i sin helhet, och det är inte säkert att möjligheten finns att läsa ett modernt språk på det program de har valt. Än en gång bör man se till kontexten som eleverna befinner sig i.

Eftersom vi har genomfört en enkät från åk 7 till och med åk 3 på gymnasiet (med undantag för åk 1 på gymnasiet), har vi kunnat konstatera att eleverna mognar efter hand. Eleverna på gymnasiet har till exempel flera och mer utförliga kommentarer än på grundskolan. Detta är tydligast i samband med begreppet ”kultur”, som gymnasieeleverna relaterar mer till. Även mellan årskurserna på grundskolan kan man märka skillnader: i åk 7 använder eleverna mycket begreppet ”kul” i alla sammanhang, medan i åk 9 nämner eleverna oftare saker som ”jag

vill lära mig mer” eller ”jag lär mig mycket”. Eleverna i åk 9 verkar fokusera mer på inläringen än eleverna i åk 7. Projektet STRIMS, som fokuserar på inlärningsstrategier, visar att elevernas medvetenhet om deras egen inläring ökar med åldern (Tornberg m.fl., 2000).

Vi har tidigare nämnt barriären som finns mellan grundskolan och gymnasiet. Ofta vet inte lärarna på respektive skola vad de andra gör. De efterfrågar en röd tråd inom kommunen angående språkundervisning. Lärarna vill till exempel ha en gemensam förståelse för vad de olika stegen innebär. Språk är nämligen uppdelade i steg 1 till 7 och alla lärare vet inte vad som krävs för varje steg. Till saken hör att styrdokumentet är ganska otydliga angående de olika stegen, samt att i Europa använder man ett annat system från A till C. Dessutom har lärarna på grundskolan och på gymnasiet förvisso kontakt med varandra men dialogen är inte tillräckligt utvecklad för att känna till varandras styrkor och svagheter, samt olika värderingar.

De flesta lärare är dock medvetna om betydelsen av att utveckla kontakten. Språklärarna på gymnasiet inser att det är viktigt att informera blivande elever ute på grundskolorna. De vill skapa en personlig kontakt och ge eleverna möjligheten att sätta ett ansikte på sina blivande lärare. Även på högstadiet tycker lärarna att det är nödvändigt att tidigt informera eleverna om språken. De tycker också att det är viktigt att påverka föräldrarna och detta bör göras så tidigt som möjligt, gärna redan i åk 5.

7.4 Elevernas begrepp kul och användbart

Enligt R. C. Gardner finns det två olika typer av motivation: den integrativa och den instrumentella. Den integrativa motivationen syftar på elevernas identifikation med målspråket och den instrumentella motivationen syftar på språket som ett verktyg. För att utgå från elevernas eget sätt att uttrycka sig i denna undersökning ser vi själva två inriktningar: *kul* och/eller *användbart*. Det är de orden som eleverna spontant använder för att prata i positiva termer om det språk som de läser. I ett klassrum som befinner sig långt från Paris eller Madrid kan det vara svårt att prata om identifikation med en annan kultur, men det finns definitivt bland många elever en positiv känsla, en ansats mot språket och kulturen som driver dem framåt. Vi menar därför att *kul* är en del av den integrativa motivationen och att *användbart* syftar mer på den instrumentella motivationen.

De ord som eleverna i vår undersökning oftast använder sig av för att uttrycka sig positivt om moderna språk är: kul, roligt, spännande, intressant, nyttigt och användbart. Vissa elever säger att språket är kul, andra säger att det är användbart och vissa elever tycker att det både är kul och användbart. Det behöver således inte finnas en motsättning mellan begreppen *kul*

och *användbart*; det viktigaste är att elevens motivation är stark, i linje med Göteborgsstudien *Enfald eller mångfald* (Thorson m.fl., 2003).

Man kan naturligtvis ifrågasätta om *kul* leder eleverna till en identifikation med språket, eftersom man kan anse att det är otillräckligt att enbart ha roligt på språklektionerna. Vi tror dock att när eleverna skriver ”kul” så menar de inte (bara) att leka, de menar att de lär sig någonting nytt på ett tilltalande sätt, samt att de ser ett mål och ett syfte med vad de gör. En lärare menar att eleverna framför allt tycker att möten med andra kulturer är kul. Det är även viktigt att kunna locka eleverna med språkresor och utbyten med utländska skolor, som alltid är mycket uppskattade.

I många kommentarer, speciellt på gymnasiet, kan man dessutom märka att eleverna kombinerar ”kul”, ”roligt” och ”spännande” med andra begrepp som ”bra lärare”, ”bra att kunna” och ”lärt mig mycket”. För dessa elever verkar språkundervisningen vara meningsfull. De har insett att man kan kombinera nöje med nytta och har därmed uppnått en viss metakognition om deras lärande. Det är intressant att notera att begreppen *kul* och *användbart* varierar beroende på årskurs: i åk 7 dominerar ”kul”, men i åk 9 ” blir det fler ”jag lär mig” kombinerade med ”lite trist” och ”långtråkigt”. Lekfullheten försvinner och ersätts istället med en ökad förståelse för språkinläringen. På gymnasiet blandas ofta uttrycken ”kul”, ”jag lär mig” och ”användbart” i kommentarerna.

Begreppen *kul* och *användbart* varierar även beroende på språk. Den stora vinnaren i kategorin *kul* är spanskan, och vinnaren i kategorin *användbart* är tyskan. Franskan hamnar mittemellan. Eleverna väljer spanska för att de tycker att det är ett nytt och roligt språk, och de tror att det är lättare att lära sig. Det är framför allt åk 7 som tycker att spanska är roligt, men även åk 8. Intervjun med spanskläraren på högstadiet, som gjordes något senare än enkätundersökningen, indikerar att eleverna i åk 8 inte upplever moderna språk som lika lustfyllt längre. Eleverna tycker att språket har blivit svårare och en del har funderingar på att hoppa av. Nyhetens behag har kanske lagt sig. Undersökningen från Myndigheten för Skolutveckling (2003) menar att spanska har ökat för att språket associeras med sol, semester och salsa. Eleverna har heller ingen förälder eller syskon som kan påverka dem negativt angående spanskan, eftersom språket är relativt nytt i den svenska skolan. Även på gymnasiet upplever eleverna spanska som ett roligare språk än franska eller tyska.

Emellertid bör man inte förbise att eleverna som tycker att tyska är användbart också är nöjda med sitt val. De tycker att de utvecklar sina kunskaper och att de kommer att ha nytta av det. Vissa säger även att det är lätt, vilket kan syfta till att tyska och svenska båda är germans-

ka språk som ligger nära varandra. Åter igen är det styrkan i motivationen som är determinerande (Thorson m.fl., 2003).

Det kan dock vara svårt för eleverna att relatera till språkets användbarhet. I motsats till begreppet *kul* som eleverna upplever i nuet, befinner sig begreppet *användbart* nämligen i en mer avlägsen framtid, vilket kan försvaga motivationen. Frågan är om viljan att besöka, bo, arbeta eller studera i målspråkslandet är tillräckligt stark för att motivera eleven att fortsätta med språkstudierna. Det kan också vara svårt att uppnå en stark instrumentell motivation i klassrummet som är en konstlad miljö i jämförelse med målspråkslandet. Talövningar i klassrummet och uppgifter tagna från skolböcker kan uppfattas som artificiella, vilket hämmar elevens lust att kommunicera. Det kan vara svårt för eleverna att se meningsfullheten och användbarheten i det de gör i klassrummet (Marton m.fl., 1986).

Enligt Strong leder framgång till en ökad motivation medan Gardner menar att motivation skapar framgång (Ellis, 1994). Vår studie tyder på att elevernas motivation minskar när de upphör att se användbarheten och nöjet i att lära sig språk, samt när motgångarna blir för stora. Det är en samverkan av olika faktorer som gör att elever hoppar av sitt språkval. På grundskolan anger eleverna att de slutar främst på grund av att ”det blir för mycket arbete” och att ”det var för svårt”. På gymnasiet är de främsta orsakerna att ”jag föredrog ett annat individuellt val” och ”det blir för mycket arbete”. Om fördelarna med att läsa moderna språk inte är tillräckligt tydliga, väljer eleverna till slut bort ämnet.

7.5 Språkundervisningen

Studien utförd av Göteborgs universitet uppmärksammar att många elever är kritiska till undervisningens utformning och innehåll (Thorson m.fl., 2003). Även om de flesta eleverna som har deltagit i vår enkät är mer positivt inställda till undervisningen, finner man liknande kommentarer i båda studierna: elever klagar på för lite tal och för mycket grammatik. Både lärare och elever är medvetna om att språkstudier kräver en stor arbetsinsats men vissa elever efterfrågar en bättre undervisning: kompetenta lärare, en varierad undervisning med fler talövningar. Frågan är om en förbättrad undervisning skulle vara motiverande nog för att kompensera för arbetsinsatsen (”det blir för mycket arbete”) och för andra ämnen som lockar (”jag föredrog ett annat individuellt val”), som är de två huvudorsakerna för att hoppa av språkstudierna på gymnasiet. På högstadiet känner elever också att de inte hänger med eftersom de nämner ”det är för svårt” som orsak till avhopp efter ”det blir för mycket arbete”. Båda svaren kan härledas till undervisningens upplägg. En lösning kan vara att sänka kraven, vilket några lärare säger sig tvungna att göra, men det kan i sin tur leda till en ond spiral där eleverna kän-

ner sig frustrerade över att stagnera på en låg nivå utan att lära sig någonting. Viktigaste är nog trots allt att hitta olika sätt att entusiasmera eleverna för språkundervisningen och att sätta upp realistiska mål för vad de ska kunna.

Man kan arbeta både med att öka den integrativa motivation och den instrumentella motivationen på lektionerna. Genom att släppa fokus på språket och öppna upp språklektionerna till målspråksländernas kultur kan man öka elevernas behörighet med språket, och därmed deras integrativa motivation. Ellis menar att elever som är positivt inställda till målspråklandet kultur uppnår bättre studieresultat (1994). Vi anser att eleverna kan, med hjälp av läraren, utveckla en speciell relation till språket genom att till exempel visa upp vad de har arbetat med på språklektionerna för andra elever som inte läser samma språk. Språket sätts i ett sammanhang och eleverna blir dess representanter på skolan. Ofta hamnar moderna språk vid sidan av andra skolaktiviteter eller temaarbeten eftersom fokus ligger på att behärska språket (Thorson m.fl., 2003). Men om man betraktar språket från till exempel en kulturell eller en historisk synvinkel blir det lättare att koppla ihop det med andra skolaktiviteter. Eleverna som läser franska kan till exempel göra ett arbete om franska revolutionen eller om flygplansindustrin i Toulouse. Det kan öka meningsfullheten, eftersom eleverna till en större grad känner att de "äger" ämnet, och som en lärare på gymnasiet sade, kan de då känna sig lite speciella eller utvalda.

Om man vill nå den instrumentella motivationen är det viktigt att utgå från elevernas vardagsintressen, men även att beakta deras drömmar. Var vill de resa, vad vill de göra när de kommer dit? Med praktiska och verklighetstroga rollspelsövningar kan eleverna leva sig in i en situation där de använder språket, på riktigt. IKT skulle även kunna användas i en större utsträckning. Flera lärare efterfrågar en satsning på IKT som ger tillgång till autentiskt material och som även tillåter verkliga kontakter med personer i målspråklandet.

Detta ställer naturligtvis krav på lärarna, att följa med i vad IKT kan erbjuda, men även att använda olika pedagogiska verktyg för att få med sig eleverna. Vi har hittills genomförligt diskuterat elevernas motivation men man bör även ta lärarnas motivation i anseende, i linje med vad Dörnyei förespråkar (2005). Lärarna bör känna att moderna språk är viktiga för alla på skolan, inte bara i teorin men även i praktiken.

Avslutningsvis bör nämnas att undervisningens kvalitet förvisso är avgörande för att upprätthålla elevernas motivation, och mycket av aktuell språkforskningen fokuserar inlärningsstrategier som STRIMS-projektet har gjort (Tornberg m.fl., 2000), men man bör inte glömma att moderna språk är ett ämne bland andra ämnen. När eleven väljer att inte läsa ett modernt språk är det inte nödvändigtvis riktad mot språket eller undervisningen. Det kan också mycket

väl vara så att eleven helt enkelt prioriterar ett annat ämne. Vi bör alltid sätta elevens val i ett sammanhang. Ja, det är väsentligt med en högklassig undervisning, men ibland finns det kanske andra saker i elevens liv som känns mer meningsfulla just då.

7.6 Elevernas självbild och självförtroende

Clément menar att elevens självförtroende är avgörande för motivationen (Ellis, 1994). Självförtroendet är betydelsefullt vid språkinläring eftersom att lära sig ett språk utmanar självbilden. Dörnyei (2005) pratar om att se sig själv som en talare av språket: eleven bör kunna känna att det är möjligt att interagera med *native speakers*, att bo, resa eller studera i landet. En lärare som vi intervjuade nämnde elevernas dröm om att kunna tala ett annat språk och man kan märka i följande kommentarer att vissa elever förenar drömmen med verkligheten: ”ska åka till Spanien och jobba sen, så då har man stor nytta av det och jag tycker det är kul”, ”franska är det vackraste språk jag vet och nu börjar jag känna att jag kan använda det”. Dessa elever börjar se sig själva som talare av språket.

Självförtroendet bottnar inte bara i att man kan se sig själv tala språket men beror också på skolmiljön, eftersom eleverna som lär sig ett modernt språk måste våga sig ut på hal is och uttala nya och främmande ord inför sina klasskamrater, med risk att göra fel. Att det finns trygghet och trivsel i gruppen är viktigt och nämns av några elever: ”roligt och jag trivs i gruppen”, ”Trivs, kul, går bra, intressant, bra lärare”.

Tyvärr är det inte alla elever som utvecklar detta självförtroende. Samma lärare, som nämnde elevernas dröm om att kunna ett annat språk, poängterade att många elever fokuserar på det de inte kan. De är osäkra och litar inte på sina kunskaper, och det kan vara en av orsakerna till att så många väljer ett nybörjarspråk på gymnasiet eller till och med på högskolan. En ond cirkel skapas eftersom eleverna upplever att de inte behärskar språkets grunder och väljer därför att börja ett nybörjarspråk, vilket de läser ett eller två år på gymnasiet, som i sin tur inte ger tillfälle att skapa en gedigen bas.

Forskare som till exempel Gardner, Horwitz och Skehan har hänvisat till oro som en faktor som kan hämma språkinläringen (Ellis, 1994). Elever som är mycket oroliga för att prata i klassrummet eller för att bli negativt bedömda finner i regel det svårt att lära sig språket. Eleverna som i vår enkät har hoppat av moderna språk hänvisar inte direkt till en avsaknad av självförtroende eller en oro inför att använda språket men man kan göra vissa intressanta jämförelser när man läser deras kommentarer om engelskan, som uppfattas som ”lätt”, ”användbar” och ”kul”. Engelskan känns inte lika oöverkomlig och främmande som exempelvis franska eller tyska.

Projektet där eleverna skrev texter på tyska för turistbyrån är ett bra exempel på hur man kan stärka elevernas självförtroende. Eleverna som först inte trodde att de skulle klara det blev senare desto mer motiverade när de förstod att texterna verkligen skulle användas. Arbetet bekräftade deras kunskaper.

Självbilden återkommer även i andra områden. I vår studie finns det få markanta skillnader mellan pojkar och flickor men en tydlig skillnad är att fler pojkar på gymnasiet (26 stycken) än flickor (9 stycken) säger sig ha hoppat av moderna språk för att de ”inte tycker om att läsa språk”. Det är även fler flickor än pojkar som läser språk. Detta skulle kunna bero på att pojkar inte ser sig själva som talare av språket i samma utsträckning som flickor, vilket följer den traditionella uppfattningen att flickor är mer benägna att läsa humanistiska ämnen.

Elevernas självbild påverkar deras motivation och förväntningarna de har på sig själva. Läraren kan till en viss del uppmuntra och bekräfta de mer osäkra eleverna men slutligen är det eleverna som skapar sina egna uppfattningar. Som vi har nämnt tidigare är det först och främst eleverna själva som kan ändra sina attityder genom en positiv eller negativ upplevelse.

7.7 Vår framtida yrkesroll

Vi har närmat oss denna undersökning som blivande språklärare. Vi är genuint intresserade av att veta vad eleverna tycker om moderna språk för att bli så professionella som möjligt i vår yrkesroll. Undersökningen har ökat vår förståelse för elevernas vardag och för valen som de gör i skolan. Vi har sett att det är många faktorer som påverkar elevernas språkval, medvetet eller omedvetet, som till exempel studiebelastning, andra individuella val på gymnasiet eller schemaläggningar.

Som lärare, känner vi att det är viktigt att sätta eleverna i centrum och att förstå deras utgångspunkt för att förklara för dem och deras föräldrar varför det är så givande att läsa moderna språk. Eleverna bör läsa språk för sin egen skull, för att det är roligt och för att det förbereder dem för spännande möten med andra kulturer. Moderna språk är ett ämne som i hög grad kan utmana deras världsbild och deras självuppfattning. Genom denna undersökning har vi kunnat ta del av vissa elevers uppgivenhet och beslutsvånda inför olika valmöjligheter, men vi har även tagit del av elevernas nyfikenhet och glädje inför moderna språk.

Metoden som vi har valt för undersökningen har varit givande eftersom vi har fått en bra uppfattning om elevernas attityder och motivation för moderna språk. Emellertid kan nämnas att detta enbart är en pilotstudie som bör vara mer omfattande för att hitta tydliga mönster. Vi känner också att vissa frågor skulle kunna vara mer detaljerade för att ge mer utförlig information, exempelvis i den del av enkäten som berör elevernas avhopp.

8 Sammanfattning

Vi har inledningsvis koncentrerat oss på Gardners integrativa och instrumentella motivation, men naturligtvis är det även många andra faktorer som samspelar för att avgöra hur eleven upplever sina studier i moderna språk. Skehan (1989) tar upp faktorer som det sociala sammanhanget, undervisningen, möjligheten att använda språket, samt elevernas olikheter. Det bekräftar nödvändigheten av att se helheten kring moderna språk. Dörnyei (2005) tar även upp elevens självbild i språkinläringen. Han menar att eleven som ser sig som en talare av språket, och som till en viss del identifierar sig med målspråkslandets kultur, är mer motiverad i sina språkstudier.

Vårt mål har varit att förstå elevernas tankar kring moderna språk på grundskolan och gymnasiet med hjälp av dessa forskares teorier. Vi har valt att genomföra elevenkäter för att hitta mönster och kunna jämföra mellan olika variabler, som årskurs, program, språkval, kön eller modersmål (de två sista av dessa variabler utmärkte sig dock ej så mycket). Dessutom har vi intervjuat lärare, rektorer och studievägledare på skolorna för att sätta elevernas svar i ett sammanhang.

Resultaten på vår undersökning är förvånansvärt positiva. Majoriteten av eleverna som vi har tillfrågat och som läser moderna språk tycker om sitt språkval, samt undervisningen. Emellertid hoppar många elever av sina studier i moderna språk, speciellt på gymnasiet, där de ställs inför en mängd nya val.

Generellt uppskattar eleverna att ha möjligheten att välja moderna språk, men när skolan bestämmer att moderna språk är valfritt kan det också signalera att det inte är outhärligt att kunna ytterligare ett språk. Även om valfriheten är stor på gymnasiet är det dock inte alla elever som kan läsa moderna språk, eftersom vissa programval inte tillåter det. På grundskolan är det inte heller alla som i praktiken har möjligheten att läsa moderna språk eftersom eleverna först måste behärska kärnämnen och vissa elever starkt rekommenderas att läsa förstärkningskurser istället för ett nytt språk.

Mellan högstadiet och gymnasiet märker man att eleverna mognar. Deras kommentarer blir allt mer omfattande och mångfacetterade, men lekfullheten verkar avta. Det är dock viktigt att bibehålla elevernas lekfullhet i språkundervisning för att främja den integrativa motivationen. När eleverna tycker att det är kul med språk tar de sats mot språket och mot målspråkslandets kultur. Det är detta vi eftersöker som språklärare. Även den instrumentella motivationen bör beaktas eftersom många elever skriver att moderna språk är nyttigt och användbart.

Slutligen fokuserar tyvärr många elever på det de inte kan istället för att använda det de redan kan. Dörnyei (2005) har visat betydelsen av att se sig själv som en talare av språk för att utveckla sina språkkunskaper. Det är dock inte lätt för alla elever att uttrycka sig på ett främmande språk i klassrummet. Läraren har den viktiga rollen att uppmuntra eleverna och att bekräfta dem i sina språkliga försök, men all fokus kan inte ligga på läraren och själva språket. Språkundervisningen bör öppnas upp för att innefatta det som eleverna eftersöker, nämligen möten med olika kulturer och en levande kommunikation som kan nå utöver klassrummets gränser.

Litteraturlista

- Attityder till skolan 2003*, rapport nr. 243 (2004). Hämtat från <<http://www.skolverket.se>> 21 december 2006.
- Dörnyei, Z. (2005), *Psychology of the Language Learner: Individual Differences in Second Language Acquisition*. London: Lawrence Erlbaum.
- Ellis, R. (1994), *The study of second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Gardner, R.C. (1985), *Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation*. London: Edward Arnold.
- Gardner, R.C. och Lambert, W.E. (1972). *Attitudes and motivation in second language learning*. Rowley, MA: Newbury House.
- Holmqvist, M.(2006), *Lärande i skolan: Learning study som skolutvecklingsmodell*. Lund: Studentlitteratur.
- Marton, F. m.fl. (1986), *Hur vi lär*. Kristianstad: Raben & Sjögren.
- Myndigheten för skolutveckling (2003), *Attitydundersökning om språkstudier i grundskola och gymnasieskola*. Hämtat från <<http://www.skolutveckling.se>> 15 december 2006.
- Skehan, P. (1989), *Individual differences in second-language learning*. London: Edward Arnold.
- Stukát, S. (2005), *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2005), *Lärande & Kulturella Redskap: Om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Falun: Nortstedts
- Thorson, S. m.fl. (2003), *Språklig enfald eller mångfald*. Hämtat från <<http://www.skolutveckling.se>> 15 december 2006.
- Tornberg, U. m. fl. (2000), *I huvudet på en elev. Projektet STRIMS: Strategier vid inläring av moderna språk*. Eskilstuna: Bonnier Utbildning.
- Utbildningsdepartementet (1994): *Läroplan för det frivilliga skolväsendet. (Lpf 94)*. Stockholm: Fritzes.
- Utbildningsdepartementet (1994): *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet. (Lpo 94)*. Stockholm: Fritzes.
- Vetenskapsrådet (1990), *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtat från <<http://vr.se>> 15 december 2006.

Williams, M. (1994), "Motivation in foreign and second language learning: An interactive perspective." *Educational and Child Psychology*, 11, 77-84.

4. Varför valde du just detta språk?

Jag tycker om det

Jag har en kompis som läser det

Mina föräldrar ville det

Det talas i många länder

Jag känner någon som pratar språket

Jag har hört att läraren är bra

Andra skäl.....

5. Är du nöjd med ditt val att läsa detta språk?

Ja

Nej

Förklara varför du svarar ja eller nej

.....
.....

6. Tycker du om språkundervisningen i skolan?

Ja

Nej

Förklara varför du svarar ja eller nej

.....

7. Har du genom att läsa ett främmande språk fått en ökad förståelse för andra länders kultur?

Ja

Nej

Om ja, kan du ge ett exempel?

.....

8. Kommer du att fortsätta att läsa det här språket på gymnasiet?

Ja

Nej

Varför.....

Om du svarade nej på fråga 1 fortsätter du här:

9. Varför valde du att inte läsa ett extra språk? (Du kan kryssa i flera alternativ)

- Det blir för mycket arbete
- Jag tycker inte om att läsa språk
- Jag har ingen användning för det
- Det är för svårt
- Mina föräldrar tycker inte att det behövs
- Ingen av mina kompisar läser det

Andra skäl.....

10. Har du läst ett annat språk innan och hoppat av?

- Ja
- Nej

Varför?.....

11. Ångrar du att du bytte bort ditt språk?.

- Ja
- Nej

Varför?.....

12. Tycker du om att läsa engelska?

- Ja
- Nej

Varför?.....

Tack för att du deltog i vår studie!

Bilaga 2: Enkät Gymnasiet

Vilket program läser du?.....

Vilken årskurs går du?.....

Är du tjej eller kille? Tjej Kille

Är svenska ditt modersmål? Ja Nej

1. Läser du nu ett annat språk än engelska?

Ja

Nej

Om du svarar ja på fråga 1, gå till fråga 2-9
Om du svarar nej på fråga 1, gå till fråga 10-13

2. Vilket språk läser du?

Franska

Tyska

Spanska

Annat.....

3. Hur länge har du läst det ?

Jag påbörjade språket på högstadiet

Jag påbörjade språket på gymnasiet

4. Varför valde du att läsa ett extra språk? (Du kan kryssa i flera alternativ)

Jag ville utveckla språket jag började med på högstadiet

Jag ville lära mig ett nytt språk

Jag har hört att läraren är bra

Mina föräldrar tycker det är bra

Jag kommer att ha nytta av det när jag reser

Jag hade kompisar som valde samma språk

Det är viktigt för att få ett bra jobb

Andra skäl.....

5. Varför valde du just detta språk?

Jag tycker om det

Jag har en kompis som läser det

Mina föräldrar ville det

Det talas i många länder

Jag känner någon som pratar språket

Jag har hört att läraren är bra

Andra skäl.....

6. Är du nöjd med ditt val att läsa det här språket?

Ja

Nej

Förklara varför du svarar ja eller nej

.....

.....

7. Tycker du om språkundervisningen i skolan?

Ja

Nej

Förklara varför du svarar ja eller nej

.....

.....

8. Har du genom att läsa ett främmande språk fått en ökad förståelse för andra länders kultur?

Ja

Nej

Om ja, kan du ge ett exempel?

.....

9. Kommer du att fortsätta att läsa det här språket?

Ja

Nej

Varför.....

Om du svarade nej på fråga 1 fortsätter du här:

10. Har du läst ett annat språk än engelska på grundskolan eller gymnasiet?

Nej

Ja

Vilket?.....

När slutade du?.....

11. Varför valde du att inte läsa ett extra språk i år ? (Du kan kryssa i flera alternativ)

Det blir för mycket arbete

Jag tycker inte om att läsa språk

Jag har ingen användning för det

Det passade inte i mitt schema

Det är för svårt

Mina föräldrar tycker inte att det behövs

Ingen av mina kompisar läser det

Jag föredrog ett annat individuellt val

Andra skäl.....

12. Ångrar du att du slutade läsa/inte läser ett extra språk?

Ja

Nej

13. Tycker du om att läsa engelska?

Ja

Nej

Varför?.....

Tack för att du deltog i vår studie!

Bilaga 3: Motivering av enskilda enkätfrågor

Den första frågan där eleverna kunde svara med flera alternativ var: ”Varför valde du att läsa ett extra språk?” De två första svarsalternativen (”Jag ville utveckla språket jag började med på gymnasiet” och ”Jag ville lära mig ett nytt språk”) visar om eleven vill fortsätta med sitt språk eller börja med ett nytt. Vi får reda på om eleverna är påverkade av deras omgivning med svarsalternativen: ”Jag har hört att läraren är bra”, ”Mina föräldrar tycker det är bra”, samt ”Jag hade kompisar som valde samma språk”. Dessutom får vi fram ifall framtida resor har någon betydelse för deras val genom alternativet: ”Jag kommer att ha nytta av det när jag reser”. Lusten att resa till målspråkslandet (eller länderna) kan tyda på både en instrumentell och en integrativ motivation, eftersom språket å ena sidan blir användbart i målspråkslandet men eleven å andra sidan även visar en vilja att lära känna landet bättre. Svarsalternativet ”Det är viktigt för att få ett bra jobb” har en mer utpräglad instrumentell karaktär.

En annan fråga vi ställde var: ”Varför valde du just detta språk?” Även här hade eleverna flera alternativ att välja på. Syftet med frågan var att få reda på vad de tycker om språket. De kanske har gjort ett personligt val och har då ett integrativt motiv till att läsa just detta språk, vilket svarsalternativet ”Jag tycker om det” kan tyda på. Eller så har de valt just det här språket på grund av extern påverkan (kompisar, föräldrar eller lärare). Svarsalternativet ”Jag känner någon som pratar språket” kan vara ett integrativt motiv då eleverna känner närhet till en annan kultur. ”Det talas i många länder” har eleverna säkert hört ifrån lärare och andra vuxna, så detta kan klassificeras som en extern påverkan, men kan också syfta till språkets användbarhet, som indikerar en instrumentell motivation.

”Är du nöjd med ditt val att läsa detta språk?” var en fråga som eleverna kunde svara ja eller nej på. De kunde även ta ställning och svara varför de tyckte det ena eller det andra. Svaren vi fick var både instrumentella och integrativa, eftersom de fick motivera sina svar.

”Tycker du om språkundervisningen i skolan?” var också en fråga som eleverna kunde svara ja eller nej på, samt motivera sitt svar. Här var vi intresserade av elevernas attityd till inläringstillfället. Vi var inte så mycket intresserade av hur lärarna undervisar och vilken pedagogik de använder, utan ville ta reda på elevernas spontana intryck av undervisningen. Ytterligare en ja- och nej-fråga var om de hade fått en ökad förståelse för andra länders kultur genom att läsa ett främmande språk. Om de svarade ja så kunde de ange ett exempel. Att få insikt i hur ett annat land fungerar och om man var positiv till detta ingår i en integrativ motivation.

Den sista frågan vi ställde till de elever som läser modernt språk, var ifall de skulle fortsätta med det senare. I högstadieenkäten frågade vi eleverna, ifall de skulle fortsätta med språket

på gymnasiet, vilket är tydligt, men för vissa gymnasieelever kan frågan ha varit otydlig eftersom de inte visste vilken tidsram det rörde sig om. Det resulterar i att, i årskurs 3 på gymnasiet, mäter frågan mest elevernas intresse och deras ihärdighet att fortsätta läsa ett främmande språk.

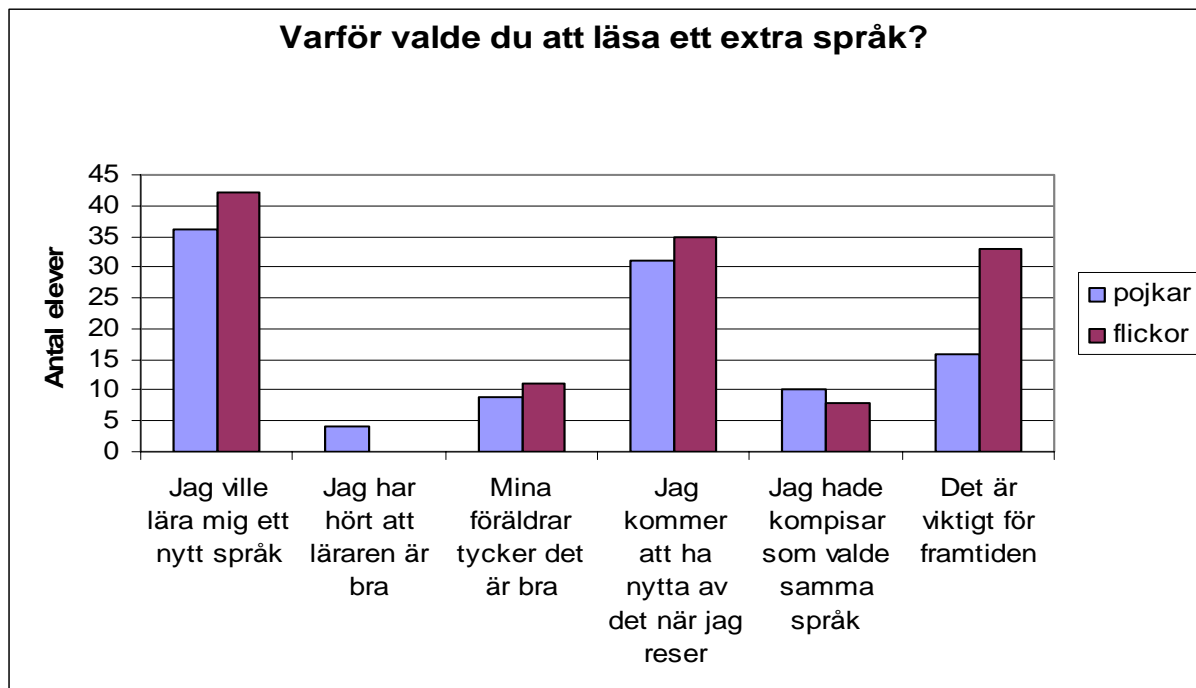
De elever som kryssade för att de inte läste något modernt språk, kunde gå ner till frågor som var anpassade för dem. Den första frågan vi ställde till eleverna var om de hade läst ett annat språk tidigare och i så fall hoppat av. Denna fråga kunde vi även ställa till eleverna i årskurs 7, eftersom de började sitt språkval i årskurs 6. Vi ville ta reda på ifall de hade testat ett modernt språk tidigare och varför de hade hoppat av detta val. På gymnasiet ville vi också ha svar på frågan när de hade läst sitt moderna språk, samt ifall de har bytt modernt språk.

Den andra frågan vi ställde här var: ”Varför valde du att inte läsa ett extra språk?”. Eleverna fick flera alternativ att välja på, samt möjlighet att ange ett annat skäl. Vi ville också här se om lärare, kompisar eller föräldrar påverkade deras val att inte läsa ett extra språk. Den integrativa motivation, här i negativ bemärkning, kan tolkas från svarsalternativet ”jag tycker inte om att läsa språk”, även om svaret också kan bero på ett motstånd mot själva undervisningen. Den instrumentella motivationen, även här i negativ bemärkelse, kan man hitta i svarsalternativet ”Jag har ingen användning för det”. Med alternativen ”det blir för mycket arbete” och ”Det är för svårt” ville vi se skillnaden mellan ett uttalat val och ett icke-val. I det första alternativet finns det en antydning att eleven kan läsa språket men väljer att inte göra det, medan när det känns för svårt finns det inte längre något medvetet val. En del elever skulle kanske gärna vilja läsa ett extra språk men klarar inte av det. På gymnasiet fick eleverna ett extra svarsalternativ, som vi inte hade på högstadiet, och det var om de föredrog ett annat individuellt val.

Vi ställde sedan frågan om de ångrade att de hade bytt bort sitt språkval. Som Dörnyei indikerar, varierar motivation över tid och det kan vara intressant att se om valet att hoppa av kändes rätt för eleverna över en längre tid.

Den sista frågan var ifall eleverna tycker om engelska. Syftet var att förstå deras generella inställning till språk. Har de valt bort ett speciellt språk eller dömer de ut språk över lag? Kan den integrativa och den instrumentella motivationen för engelska vara större än för andra språk eftersom de hör och läser engelska varje dag?

Bilaga 4: Fördelning av svaren mellan pojkar och flickor på högstadiet på frågan: Varför valde du att läsa ett extra språk?

Bilaga 5: Fördelning av svaren mellan pojkar och flickor på gymnasiet på frågan: Varför valde du att läsa ett extra språk?

